

Život maltézských kněží ve světle konventních statut

Life of priests of the Order of Malta in light of convent statutes

Pavel Trnka (ORCID <https://orcid.org/0009-0008-3486-9077>)

ABSTRAKT

O životě řádových duchovních Českého velkopřevorství maltézského řádu, jejichž hlavním úkolem bylo zajišťování správy řádových farních kostelů, vypovídají do jisté míry statuta, která měli dodržovat. Vedle celořádových statut existovaly i místní specializované předpisy. Nejstarší dochovaná statuta byla určena bratrům žijícím v konventu. Ne dlouho poté vznikla pravidla pro bratry působící na benefičích. Nakonec se vydělila statuta určená novicům a klerikům. Během sledovaného období tvořeného lety 1740 až 1871 se jednotlivé kategorie různě prolínaly. Články statut lze podle obsahu rozdělit do pěti okruhů na správu a fungování konventu, chování řádového dorostu, chování bratří, pastorační službu s duchovní péčí a správu majetku či jako poslední službu Bohu. Rámcovou představu o dodržování statut v praxi poskytují například novinové články zachycující skandály některých členů konventu.

ABSTRACT

The life of the order clergy of the Grand priory of Bohemia the Order of Malta, whose main task was to secure the administration of the order's parish churches, is evidenced to some extent by the statutes they were supposed to observe. There were local specialised regulations in addition to the full-line statutes. The oldest surviving statutes were addressed to the brethren living in the convent. Not long after, rules arose for the brethren working at the benefices. Finally, the statutes slated for novices and clerics were separated. During the reporting period, made up of the years 1740 to 1871, the categories intersected in different ways. Articles of statutes can be divided into five headings according to their content into the administration and functioning of the convent, the conduct of the order's youth, the behavior of brethren, the pastoral service with spiritual care and the administration of property, or as a last service to God. For example, newspaper articles depicting the scandals of some members of the convent provide a general picture of compliance with the statutes in practice.

KLÍČOVÁ SLOVA

Konvent Matky Boží pod řetězem, Praha – Malá Strana, maltézský řád, statuta, řádoví kněží, řádový dorost

KEYWORDS

Convent of the Mother of God beneath the chain, Prague – the Lesser Town (Malá Strana), Order of Malta, statutes, order's priests, order's youth

ÚVOD

Život maltézských kněží, respektive kaplanů z poslušnosti,¹ příslušejících ke konventu Matky Boží pod řetězem na Menším Městě pražském, který byl obnoven v první polovině 30. let 18. století převorem Františkem Taufferem z Rovin (1674–1745),² se měl řídit stejně jako v jiných řádech řádovými předpisy. V první řadě se jednalo o obecná řádová statuta, která byla poprvé vydána tiskem již v 90. letech 15. století pod názvem *Stabilimenta Rhodiorum militum sacri ordinis S. Joannis Hierosolymitani*.³ Následovala další vydání rozšiřovaná o nařízení generální kapituly. Poslední statuta sledovaného období, známá jako tzv. Rohanský kodex, byla vytištěna na Maltě v roce 1782 v italském jazyce.⁴ Jistý epilog pak představují řádové konstituce z roku 1936, které již s kaplany z poslušnosti ani nepočítaly.⁵ Latinský výtah z Rohanského kodexu sepsal pro potřeby členů pražského konventu v roce 1852 jeho novicmistr Antonín Sychrovský (1784–1863). Jeho rukopis po roce 1868 doplnil a upravil pro výuku řádového dorostu a pro předčítání v chóru novicmistr Ferdinand Warter (1829–1903).⁶ Obsah tohoto rukopisu byl následně zahrnut do sborníku důležitých textů v latinském jazyce pro kaplany z poslušnosti, který byl vytištěn jako litografovaný rukopis pravděpodobně v roce

- 1 Jednotlivým typům řádových kaplanů se věnuje Trnka, Pavel: Struktura a identifikace kněžské větve Českého velkopřevorství řádu maltézských rytířů v letech 1732–1950. *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 29, 2021, č. 2, s. 17–28.
- 2 Stručné dějiny konventu podává Trnka, Pavel: Pražský konvent johanitů a datace udělení práva pontifikálií jeho převorům v řádové historiografii. *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu 27, 2019, č. 1, s. 70–82.
- 3 Přehled tisků řádových statut podává např. Heller von Hellwald, Ferdinand: *Bibliographie methodique de l'Ordre souv. de St. Jean de Jérusalem*. Rome 1885, s. 213–220.
- 4 *Codice del Sacro militare ordine Gerosolimitano riordinato per comandamento del Sacro generale capitolo celebrato nell' anno MDCCLXXVI. Sotto gli auspicii di sua altezza eminentissima il gran maestro Fra Emanuele de Rohan*. In Malta 1782.
- 5 *Costituzioni del Sovrano militare ordine Gerosolimitano di Malta conformate al Codice di diritto canonico*. In Roma 1936.
- 6 *Knihovna Národního archivu (dále KNA), Maltézská knihovna (dále Knih. Malt.), sign. R 6, Regula et Statuta Ordinis equestris Sancti Joannis, 1852–[1871?]*.

1871.⁷ Warter na svou práci navázal při sepisování příručky pro novice v německém jazyce, která se v překladu jmenuje *Historické pojednání o řádu sv. Jana, jeho řeholi a statutech*. První redakce vznikla pravděpodobně ve druhé polovině 70. let 19. století⁸ a byla v následných opisech upravována či doplňována (dále Traktat).⁹ Nakonec příručka obsahovala celkem 25 kapitol, z nichž 11 se týkalo řehole a statut. Lze předpokládat, že tuto učebnici si novicové opisovali až do uzavření noviciátu v roce 1934.¹⁰

Členové nově obnoveného konventu však potřebovali vedle obecných řádových statut i svá vlastní statuta. Těch postupně vznikly čtyři vzájemně se prolínající řady: německá pravidla žití ve společenství (*Modus vivendi in communi* či *Norma vivendi*), latinská domácí statuta konventu (*Statuta domestica conventus*), latinská pravidla žití na beneficiích (*Regula vitae, Patentes generales*) a nejmladší latinská statuta noviců a kleriků. Již dne 25. června 1733 předložil na sedmém zasedání provinciální kapituly kostelní převor František Tauffer z Rovin pravidla pro členy nového maltéžského alumnátu (tzv. *Norma vivendi*), která byla jednomyslně schválena a měla platit, dokud by nebyly vydány nové předpisy.¹¹ Jejich znění se bohužel nedochovalo. Jelikož se nepodařilo v řádovém archivu dohledat statuta původního středověkého konventu, nařídil velmistr Raymond Despuig (1670–1741) českému velkopřevorovi Františku Antonínu Josefovi z Königsegge-Rothenfelsu (1672–1744) vydat pravidla žití ve společenství (tzv. *Norma vivendi in communi*). To se podařilo za pomoci uherského velkopřevora Václava Jáchyma Čejky z Olbramovic (1667–1754), komtura v Měcholupech a ve Střihomi Josefa z Götzen a již zmiňovaného Františka Tauffera. Nová pravidla v německém jazyce byla dne 5. července 1740 zveřejněna ve velkopřevorské rezidenci kancléřem

-
- 7 Regula et Compendium Statutorum Sacri Militaris Ordinis Hierosolymitani juxta Codicem reordinatum et editum jussu Sacri Generalis Capituli celebrati anno 1776 sub auspiciis Eminentissimi Magni Magistri Fra Emanuelis de Rohan Melitae. [Pragae 1871?]. Dochované exempláře jsou soustředěny zejména v KNA, Knih. Malt., sign. R 31, R 32, R 264 a KNA, fond Knihovna Frà Horkého (dále Knih.Horký), sign. J 909. Jeden svazek se také nachází v Národním archivu (dále NA), Maltézští rytíři – české velkopřevorství, Praha (dále ŘM), dodatky staré, uložení mimo karton. Dochoval se i pozdější opis (KNA, Knih.Malt., sign. R 241). Podrobněji o tomto souboru Trnka, Pavel: Tisky Českého velkopřevorství maltéžského řádu do roku 1950. In: Bibliotheca antiqua 2022. Sborník z 30. konference 8.–9. listopadu 2022 Olomouc. Olomouc – Praha 2022, s. 120.
- 8 NA, ŘM, inv. č. 15, kart. 42, Warter, Ferdinand: Geschichtlicher Traktat über den Orden des heil. Johannes von Jerusalem, dessen Regel und Statuten, [1875–1879].
- 9 Dochovaly se čtyři rukopisy z 80. let 19. století (KNA, Knih. Horký, sign. RJ 9 a J 908; Muzeum středního Pootaví Strakonice, muzejní knihovna, sign. M 20; NA, ŘM, dodatky Panna Marie Vítězná, kart. 44) a tři z počátku 20. století (KNA, Knih. Malt., sign. R 256 a R 257, R 275, R 274).
- 10 Trnka, P.: Pražský konvent, s. 79.
- 11 NA, ŘM, inv. č. 137, kart. 73, protokoly o zasedání provinciální kapituly, 1733, fol. 25v.

převorství a předána kaplanům z poslušnosti (dále NV1740).¹² Ta sestávala z 16 číslovaných úseků normujících různé oblasti života v řeholním společenství, jako jsou např. kanonické hodinky v chóru, nadační mše, knihovna, stravování či činnosti ve volném čase. Z konventních hodnostářů byla věnována pozornost vedle převora a podpřevora i vestiáři, sakristiánovi a knihovníkovi.

Absenci předpisů pro kaplany z poslušnosti působící mimo konvent v duchovní správě vyřešil druhý převor obnoveného konventu František Dominik Špinka z Helfenthalu (1691–1761), když je vydal dne 15. listopadu 1746 v pražském konventu. Sám měl totiž bohaté zkušenosti s působením ve farní správě,¹³ na jejichž základě mohl sestavit latinská statuta rozdělená do 15 oddělení zohledňujících správu jak spirituálií, tak temporálií (dále RV1746, obr. 1).¹⁴ Jednalo se o významný Špinkův počín a s tzv. *Patentes generales* se nechal dokonce i portrétovat.¹⁵ Ještě za jeho funkčního období byl obsah statut z roku 1740 revidován. Vypuštěny byly zejména pasáže, které měly ryze pamětní charakter (obnovení chórových kanonických hodin, založení knihovny či kritika dřívějšího stolování). Mírně upravený text byl předložen provinciální kapitule shromážděné roku 1759 ve Vídni, která ho na svém šestém zasedání dne 28. května přijala a zavedla do praxe (dále NV1759).¹⁶ Aby se na tato pravidla nezapomnělo, měla být čtena vždy po půl roce.

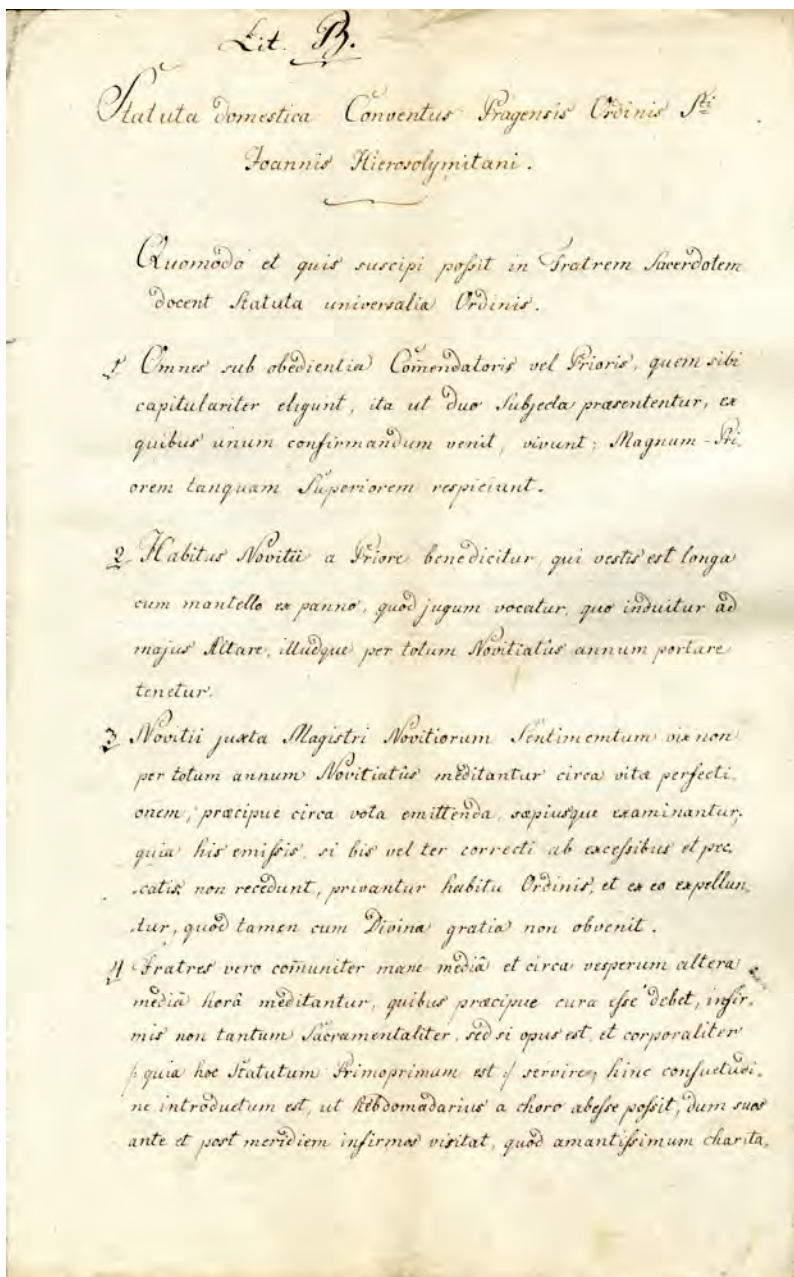
12 Znění se dochovalo přinejmenším ve třech opisech z 18. století: KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Conventsstatuten unter H. Prior Tauffer v. Rovin) a R 279; NA, ŘM, inv. č. 1233, kart. 460, pamětnice konventu pražského, 1727–1886, fol. 41r–45v.

13 Podrobněji o jeho životě Trnka, Pavel: Maltézský převor František Dominik Špinka z Helfenthalu (1691–1761). *Zlatá stezka* 30, 2023, s. 13–50.

14 Dochoval se původní text statut s přitíštěnou pečeti a podpisem převora Špinky a podpisy čtyř spolubratrů a tří světských kněží. – KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Regula Vitae Sive Patentes Generales Clero universo Melitensi Beneficia sub Jus Patronatus, et Collaturae Magni Prioratus Boemiae pertinentia possidenti ad Observandum submissa Die 15. Novembris Anno 1746). Jejich text si poté řádoví faráři opisovali do farních pamětních knih, jak o tom svědčí např. pamětní kniha radomyšlského farního úřadu. – Lifka, Bohumír: Radomyšl. Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí. Radomyšl 1993, s. 210 a 268 (pozn. č. 743).

15 Trnka, P.: Maltézský převor, s. 34.

16 Dochoval se původní dokument zpečetěný sedmi kapituláry a kancléřem převorství Johannem Antonem Taussentem, který je však kvůli vybledlému inkoustu velmi špatně čitelný. – NA, ŘM, inv. č. 43, kart. 16. K dipozici jsou také přinejmenším tři opisy z 19. století a jeden výtah. – NA, ŘM, inv. č. 43, kart. 16 (Ordensstatuten bezüglich der Klasse von Geistlichen) a KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Statuta domestica Conventus Pragensis Sacri ac Equestris Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani; Statuta Conventus sub Priore Spinko de Helfenthal una cum observandis in electione Prioris, nec non Compillatio quaedam Statutorum domesticorum sub Priore Francisco Stockloew anno 1841; Extractus Aus dem Ordenskapitular recessu vom Jahr 1759. Sessione VIta). Text nových statut byl rovněž zaznamenán do akt provinciální kapituly. – NA, ŘM, inv. č. 137, kart. 73, protokoly o zasedání provinciální kapituly, 1758–1762, pag. 127–135.

Obr. 2 První strana domácích statut z doby převora Jana Mayera.
(KNA, Knih. Malt., sign. R 226)

Někdy mezi lety 1769 až 1807, kdy zastával úřad pražského převora Jan Mayer (1725–1807), se objevují nezávisle na obsahu zmíněných německých statut konventu nová domácí statuta konventu tvořená 22 latinskými články (dále SD1, obr. 2), přičemž pět z nich se týkalo denního harmonogramu. Poprvé se objevují dvě klauzule o šatu a výchově noviců. Ve skutečnosti se však jednalo o převzatý a nepříliš upravený výtah ze statut maltézských kněžských konventů ve Štrasburku a v Kolíně nad Rýnem.¹⁷ Patrně ještě za převora Mayera byla vytvořena druhá verze latinských domácích statut obsahující pouze 16 článků, která se svým obsahem a strukturou výrazně lišila od té předchozí (dále SD2).¹⁸

Za Mayerova nástupce Františka Wilhelma (1757–1822), který byl převorem v letech 1807 až 1822, byla stávající domácí statuta konventu upravena a vůbec poprvé rozšířena o čtyři klauzule z RV1746. V této podobě o 19 člancích pak byla dne 11. ledna 1809 přečtena na konventní kapitule (dále SD1809). Pod originál těchto statut se následně podepisovali všichni členové konventu, jakmile složili slavné sliby. To trvalo přinejmenším do smrti převora Wilhelma.¹⁹ Za jeho života došlo však ještě k dalšímu rozšíření domácích statut na 24 článků, přičemž nové byly převzaty převážně z SD1 a jeden také z RV1746 (dále SD4).²⁰ František Wilhelm si dal za cíl rovněž aktualizovat znění NV1759, aby více odpovídalo podmínkám doby. Změny se týkaly především způsobu vykonávání kanonických hodin, financování kaplanů žijících v konventu a omezení jídelní tabule. Také začali být nově zohledňováni kaplani působící v duchovní správě. Návrh pozměněných statut doplněných o 17. článek vyhotovený v pražském konventu dne 24. července 1819 předložil převor spolu s konventními účty za rok 1818 provinciální kapitule (dále NV1819).²¹ V dochovaných protokolech ze zasedání řádové

17 K dispozici je pouze jeden nedatovaný exemplář pražských domácích statut podepsaný převorem Mayerem. – KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Statuta domestica Conventus Pragensis Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani). Vzor tohoto nového souboru předpisů je zachycen ve dvou opisech z 18. století a jedním z 19. století. – KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Extractus Observantiae conventualis Sancti Joannis Hierosolymitani Conventus Argentinensis, Coloniaensis et Pragensis; Extractus observantiae conventualis San. Joann. Hierosol. ordinis Conventus Argentiensis, et Colloniensis; Extractus Observantiae Conventualis Sancti Joannis Hierosolymitani Conventus Argentinensis et Coloniaensis).

18 Znění je známo jen z jednoho nedatovaného a nepodepsaného opisu. – KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Statuta domestica Conventus B. V. M. sub Catena fratibus Sac. Exempti Ordinis Sancti Joannis Hierosoly. praescripta et ad observandum proposita).

19 Obsah je znám z mladšího opisu. Jeho součástí je i přepis 16 podpisů řádových kaplanů, kteří složili slavné sliby mezi 22. lednem 1809 a 10. červencem 1821. NA, ŘM, inv. č. 43, kart. 16 (Statuta domestica Conventus B. M. V. sub catena Fratibus S. Ordinis equestris S. Joannis Hierosolimitani in Generali Capitulo Anno 1747 ad observandum praescripta).

20 KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Statuta domestica Conventus Pragensis equestris Ordinis S. Joannis Hierosolymitani).

21 Text návrhu je dostupný jak v podobě konceptu, tak čistopisu. KNA, Knih. Malt., R 226 (Norma vivendi).

assemblée v roce 1819 však jednání o domácích statutech pražského konventu není zachyceno.²²

Listem z 18. října 1824 se pražský arcibiskup Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan (1749–1830) obrátil na nového pražského převora Františka Stocklöwa (1780–1859), který nastoupil do svého úřadu v roce 1822. Žádal ho, aby co nejdříve předložil statuta konventu a kromě toho, aby se vyjádřil ke klauzuře a řádovému oděvu maltézských kaplanů z poslušnosti v Praze.²³ Převor Stocklów odepsal 22. října a přiložil zatím nejrozsáhlejší verzi latinských domácích statut sestávající z 34 klauzulí. Jejich základ tvoří SD4, který byl rozšířen o dalších devět článků z RV1746. Kromě toho do nich byla začleněna statuta noviců, která jsou tak poprvé doložena. Tvořily je dva rozsáhlejší články: denní harmonogram a pravidla rozdělená do osmi bodů označených písmeny (dále SD1824).²⁴ Týž převor vydal v konventu dne 16. března 1841 další upravenou 33článekovou verzi domácích statut (dále SD1841). Vedle vypuštění dvou klauzulí (o meditacích, rekolekcích, duchovních cvičeních a o úkolech katechetů) byly poněkud nestandardně přičleněny dvě ceremonie (přijetí do noviciátu a složení slavných slibů).²⁵ Do období úřadování převora Stocklöwa spadá rovněž jedno z pohledu statut pro řádový klérus velmi zajímavé latinské dílo. Sepsal ho roku 1853 již zmiňovaný novicmistr Antonín Sychrovský, který v něm nejen zkompiloval předpisy z obecných statut řádu a různých statut konventu, ale i zohlednil soudobou praxi (obr. 3). Za zmínku stojí rozhodně skutečnost, že jednotlivá pravidla rozčlenil do 16 tematických kapitol (dále S1853).²⁶ Rozdělením a názvy kapitol se inspiroval u Konstitucí křížovníků s červenou hvězdou, které tehdy zrovna vyšly tiskem a jejichž exemplář si pořídil do své knihovny.²⁷

22 NA, ŘM, inv. č. 139, kart. 82, protokoly o zasedání provinciální kapituly, 1811–1820.

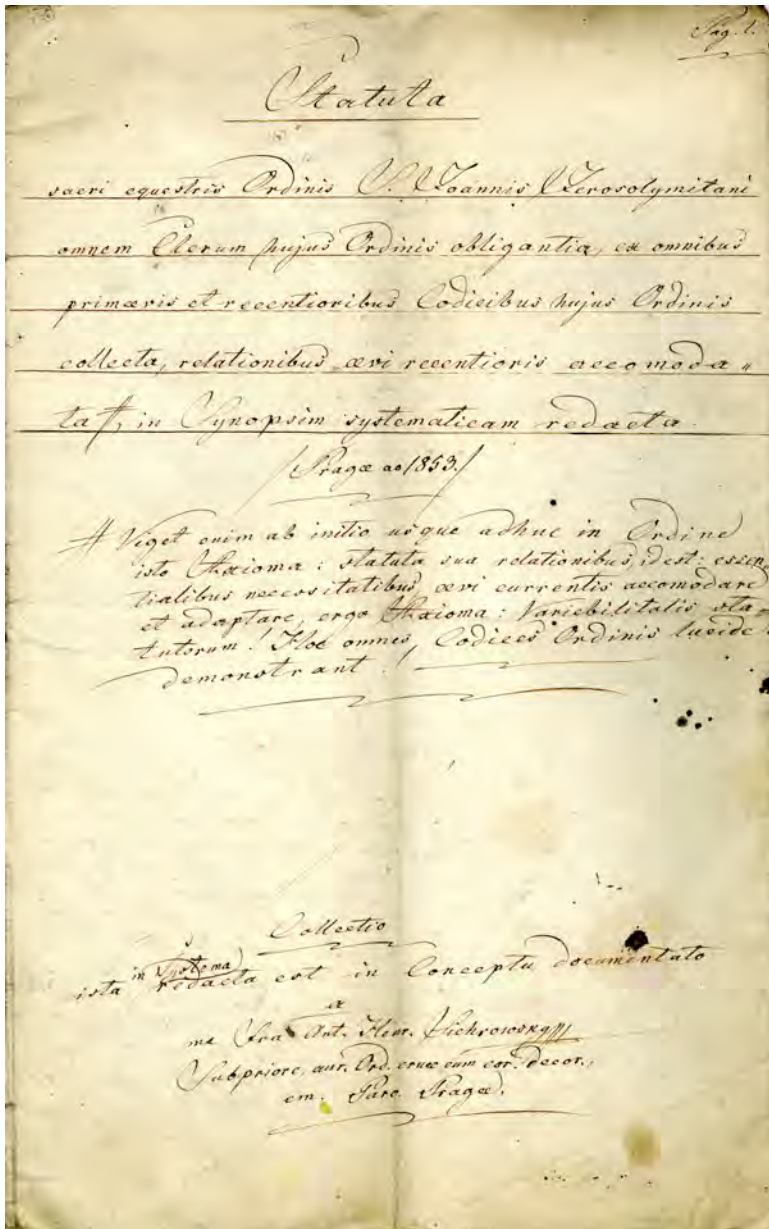
23 KNA, Knih. Malt., sign. R 226, list pražského arcibiskupa z 18. 10. 1824.

24 NA, ŘM, inv. č. 43, kart. 16, koncept odpovědi převora Stocklöwa pražskému arcibiskupu z 22. 10. 1824 (Statuta domestica Conventus Prageni Equestris Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani).

25 Dochován dobový zápis – KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Statuta domestica Conventus Prageni equestris Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani ex Statutis Ordinis generalibus excerpta) a mladší opis v rámci sborníku různých předpisů – KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Statuta Conventus sub Priore Spinko de Helfenthal una cum observandis in electione Prioris, nec non Compillatio quaedam Statutorum domesticorum sub Priore Francisco Stockloew anno 1841).

26 KNA, Knih. Malt., sign. R 226 (Statuta sacri equestris Ordinis S. Joannis Hierosolymitani omnem Clerum hujus Ordinis obligantia, ex omnibus primaevis et recentioribus Codicibus hujus Ordinis collecta, relationibus aevi recentioris accomodata Viget enim ab initio usque adhuc in Ordine isto Staioma: statuta sua relationibus, id est: essentialibus necessitatibus, aevi currentis accomodare et adaptare, ergo Axioma: Variabilitatis statutorum! Hoc omnes Codices Ordinis lucide demonstrant, in Synopsim systematicam redacta. Pragae anno 1853).

27 Regula, statuta et constitutiones s. militaris Ordinis Crucigerorum cum rubea stella. Pragae 1853, s. 49–96. KNA, Knih. Malt., sign. Malt 2 4379.

Obr. 3 První strana statut sestavených Antonínem Sychrovským v roce 1853.
 (KNA, Knib. Malt., sign. R 226)

Roku 1859 se stal kostelním převorem Jan Jareš (1818–1886), za něhož se uzavřel vývoj sledovaných statut. Nejpozději právě v roce 1859 se vydělila statuta noviců a kleriků z domácích statut konventu a osamostatnila se. Novicové si měli jejich znění v den přijetí do noviciátu opsat a podepsat, což stvrdili svými podpisy též převor a novicmistr. Dětila se stejně jako již v SD1824 do dvou částí: devět článků označených římskými číslicemi se týkalo denního programu a osm článků označených arabskými číslicemi obsahovalo jednotlivá pravidla (dále SN1859).²⁸ Zlom představovalo vydání litografovaného rukopisu obsahujícího klíčové texty pro členy pražského konventu, k čemuž došlo patrně v roce 1871.²⁹ Jeho součástí byly mimo jiné rovněž *Regula vitae sive Statuta domestica una cum Patentibus generalibus* (s. 87–102, dále RV1871) a *Statuta a Novitiis et Clericis simpliciter professis Sacri ac Equestris Ordinis S. Joannis Hierosolymitani observanda* (s. 103–109, dále SN1871). Bylo to poprvé a zároveň naposled, kdy byla tato statuta rozšířena tiskem, byť v poněkud nestandardní formě. Ze sborníku se stala oblíbená příručka nejenom noviců, která byla děděna mezi členy konventu. To pravděpodobně přispělo k zakonzervování obsahu těchto statut, která se od této doby již neměnila. Svědčí o tom jak stabilní znění zmíněných opisů statut noviců a kleriků pořizovaných při vstupu do noviciátu z let 1885 až 1910, tak strojopis s textem *Regula vitae* pořízený někdy v první polovině 20. století.³⁰ Statuta noviců a kleriků se od těch z roku 1859 liší v několika ohledech. Počet bodů označených římskými číslicemi zůstal stejný, avšak VII. a IX. se již nevztahují k dennímu harmonogramu (příprava noviců a klid na pokoji). Naproti tomu skupina článků s arabskými čísly se rozšířila na jedenáct. Přibyla zde nařízení ohledně čtení knih a kouření. Za základ druhých statut tvořených 24 vesměs rozsáhlejšími články byla vzata původní RV1746, z nichž byla vypuštěna jen zastaralá pravidla (zákaz nošení paruk či výběr a příprava žen na křtění novorozenců), doplněná o šest klauzulí z předchozích domácích statut a o několik nových předpisů souvisejících s řádovými svátky a votivními *officiis*.

28 Dochoval se ojedinělý doklad z 6. 10. 1859 zaznamenaný novicem Antonínem Thomasem. NA, ŘM, inv. č. 639, kart. 327, personalia členů pražského konventu, 19. stol., Thomas (Statuta a Novitiis Clericisque non professis sacri ac equestris Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani observanda). Další doklady pochází až z období let 1885–1910, jejichž text byl již mírně upraven. NA, ŘM, inv. č. 637, kart. 325, personalia členů pražského konventu, 19. stol., Hronek (5. 10. 1885); inv. č. 638, kart. 326, personalia členů pražského konventu, 19. stol., Kačaba (4. 10. 1894); inv. č. 640, kart. 328, personalia členů pražského konventu, 19. stol., Westfal (5. 10. 1885); inv. č. 646, kart. 329, personalia členů pražského konventu, 20. stol., Rykrt (10. 10. 1898); Heřman (8. 10. 1904); Rouček (18. 10. 1910); NA, ŘM, Dodatky, kart. 44, Vachek (15. 9. 1887) a Archiv Národního muzea, Hammerschmied Josef, inv. č. 159, kart. 4, Čada (15. 9. 1887).

29 Viz poznámka č. 7.

30 NA, ŘM, inv. č. 43, kart. 16 (Regula vitae sive Statuta domestica una cum Patentibus generalibus).

Z nastíněného vývoje tedy vyplývá, že počáteční striktní oddělení statut pro řádové kaplany v duchovní správě od statut konventu začalo brát za své již od roku 1809 u latinské řady domácích statut a od roku 1819 rovněž u německé řady označované jako *Norma vivendi*, která však pravděpodobně ztrácela na významu na úkor latinských domácích statut konventu. Naproti tomu statuta noviců, která se nejprve v dochovaných pramenech objevují jako integrální součást domácích statut konventu, se zhruba od poloviny 19. století plně osamostatňují. Statuta noviců a kleriků v podobě z roku 1871 platila s největší pravděpodobností až do 1. ledna 1937, kdy poslední klerik pražského konventu Vladimír Pícha (1913–1980) složil slavné sliby.³¹ Novici v té době již nebyli, jelikož roku 1934 byl uzavřen noviciát z nařízení papežského vizitátora Hilarina Feldera (1867–1951).³² Domácí statuta, respektive *Regula vitae* vydaná roku 1871 měla být teoreticky dodržována zbylými členy konventu, kteří všichni působili v duchovní správě, i po zrušení maltéžského řádu v Československu roku 1950. Definitivní konec jejich využití však přichází se smrtí posledního řádového kaplana se slavnými sliby Karla Viléma Horkého (1909–1992) dne 30. října 1992.³³

SPRÁVA A FUNGOVÁNÍ KONVENTU

Podle interpretace Antonína Sychrovského nebyl řádový dům v Praze na Malé Straně klášterem. Jednalo se totiž pouze o alumnát určený ke vzdělávání dorostu a o útulek pro bývalé správce farností (S1853/0). Všichni kaplani řádu v Českém velkopřevorství prokazovali poslušnost pražskému převorovi a proti jeho nařízením se neměli opovážit nic namítat (NV1740/2 a další). Od roku 1395 bylo převorovi bulou papeže Bonifáce IX. (1356?–1404) dovoleno užívat pontifikálie (SD4/1 a dále).³⁴ Převora si bratři volili v konventní kapitule za přítomnosti komisaře k tomu ustanoveného z řad bratrů rytířů. Ve skutečnosti prezentovali dva zvolené kandidáty, z nichž jednoho potvrdil velkopřevor jako nejvyšší představený provincie (SD1/1 a dále).³⁵ Úkolem převora bylo řízení hlavního domu v Praze na Malé Straně (obr. 4). Zároveň byl ale také generálním vikářem v duchovních záležitostech Českého velkopřevorství, který měl církevní jurisdikci nad vším klérem řádu provincie a právo prezentovat velkopřevorovi kněze k řádovým

31 Stručný životopis podává Makarius, Roman: K nedožitým devadesátinám spolubratra Frá Vladimíra Píchy O. Melit. Zpravodaj Českého velkopřevorství Suverenního řádu maltéžských rytířů 2004, č. 13, s. 6–9.

32 Trnka, P.: Pražský konvent, s. 78–79.

33 Pořízka, Jiří: Maltéžští rytíři v Čechách a na Moravě 1870–1998. Olomouc 2002, s. 96.

34 Ani v jedné z redakcí statut však nebyl správně uveden rok: SD4/1 1394, SD1824/1 a SD1841/1 1294, RV1871/1 1301. Navíc je k tomu třeba doplnit, že mezi lety 1512 až 1740 zmíněné právo pražští převorové neměli. – Podrobněji k této problematice Trnka, P.: Pražský konvent, s. 74, 76.

35 Volbou pražského převora se zabývá dokonce i článek 62 Rohanského kodexu (Codice, s. 372). Průběh volby v roce 1745 je popsán v Trnka, P.: Maltéžský převor, s. 31.

Obr. 4 Současná podoba průčelí budovy konventu. (Foto: Pavel Trnka, 2019)

beneficiím (S1853/XII/5). Přitom měl uvést všechny jejich kvality, zásluhy a ancienitu (NV1740/5, NV1759/5, NV1819/5). Je tedy zřejmé, že převor rozhodoval o přidělování či odebrání duchovní správy a správy sakristie (NV1740/4, NV1759/4, NV1819/4). Kostelní převor byl povinen každý rok předkládat konventní a kostelní účty provinciální kapitule nebo *assemblée* k přezkoumání. Pokud by převorem nebyl kaplan po právu, respektive konventuální kaplan, měl předkládat účty velkopřevorovi, za což od něho měl být kvitován (NV1740/10). Následně bylo toto pravidlo změněno tak, že to měl předat velkopřevorovi jen v případě absence kapituly (NV1759/10). Při další úpravě těchto předpisů byl velkopřevor úplně vypuštěn (NV1819/10). Převor nebyl oprávněn bez předchozího vědomí velkopřevora a všech konventuálů používat konventní a kostelní kapitál. Výdaje a kvitance podepisoval vedle převora i podpřevor, přičemž v 18. století se k tomu přitiskovala ještě konventní pečeť. Převor sám nesměl nic ze statků a majetku kostela nebo konventu zcizit či pronajmout. Dočasný pronájem mohl učinit se souhlasem podpřevora. K dědičnému pronájmu nebo zcizení se neměl nikdy zavázat bez svolení řádové vrchnosti a zeměpána. Převor měl samozřejmě dbát, aby nedošlo ke ztrátě získaného kapitálu (NV1740/11, NV1759/11, NV1819/11). Dočasný převor nesměl půjčit velkopřevorovi peníze.

Pokud by se dostal konventní majetek do rukou velkopřevora, měl za něj převor ručit vlastním majetkem a případně i uhradit vzniklou škodu ze svého (NV1759/11). Převor nebo kustod zajišťovali všechny potřebné věci, o které bratři včas pokorně požádali. Ty pak měli střežit a udržovat v čistotě (SD1/17, SD4/20). S kustodem se však v tomto ohledu nejpozději od druhé čtvrtiny 19. století již nepočítalo (SD1824/22, SD1841/21). Kvůli zavedení chóru měl převor poskytnout bratrům na zimu plátěné kleriky, které měly vydržet dvě až tři zimy (NV1740/6, NV1759/6).

Bratrům z poslušnosti byla povolena možnost si z členů svého společenství volit na tři roky vhodného a kvalifikovaného podpřevora. Každý odevzdal svůj písemný hlas do rukou převora, který předložil všechny hlasy ve zpečetěném konvolutu velkopřevorovi. Tomu totiž příslušelo právo schválení a potvrzení zvoleného. Vítěze určovala většina hlasů. Po uplynutí tří let byla buď zvolena a prezentována jiná osoba, nebo velkopřevor potvrdil stávajícího podpřevora na další tři roky (NV1740/3 a další). Podpřevor se stával v nepřítomnosti převora jeho zástupcem (NV1740/2 a další). Důležitost této funkce se projevila zejména po úmrtí převora, kdy byla převorská stolice neobsazená (S1853/XII/6). Bratři byli povinni se chovat k podpřevorovi vždy s úctou a respektem a v nepřítomnosti převora mu prokazovat náležitou poslušnost. Naproti tomu měl podpřevor vždy dbát na pořádek a morálku (NV1819/3).

Dalšího konventního hodnostáře představoval sakristián ustanovovaný převorem. Jeho úkolem bylo udržovat kostelní paramenta v čistotě, včas oznamovat převorovi jejich odcizení či poškození, nabádat kostelníka, aby udržoval

Obr. 5 Současná podoba průčelí konventního kostela Panny Marie pod řetězem. (Foto: Pavel Trnka, 2023)

kostel (obr. 5), sakristii i prádlo čisté a pečlivě otíral prach z oltářů (NV1740/12, NV1759/12, NV1819/12). Na starost měl rovněž přidělování hebdomadáře pro církevní a chórové funkce. Měl také svědomitě vybírat stipendia z volných mší a odevzdávat je převorovi, který je účtoval pro potřeby konventu. To se však netýkalo stipendií německého bratrstva Jména Panny Marie při řádovém kostele Matky Boží pod řetězem (NV1740/12, NV1759/12).³⁶ Později se však praxe v tomto ohledu změnila a sakristián sám zúčtoval stipendia pro účely konventní mešní pokladny a předkládal o tom převorovi roční vyúčtování. Zdá se, že úřad sakristiána přestal být postupně obsazován, přičemž jeho povinnosti převzal podpřevor (NV1819/12).

Ještě kratší dobu patrně existoval úřad vestiáře, který převor uděloval vhodné osobě. Ta si měla všimnout opotřebení jak bílého prádla, tak dalšího oblečení a včas o tom informovat převora, který měl obstarat vše potřebné. Vestiář měl rovněž shromažďovat staré prádlo a oděvy, s nimiž pak převor nakládal dle svého uvážení (NV1740/6, NV1756/6). Již někdy před rokem 1769 bylo ponecháno zajištění oděvu a prádla na jednotlivých řádových členech. Za tímto účelem dostávali od konventu 41 zlatých 30 krejcarů ročně, tedy na sv. Jana 14 zlatých, na sv. Jiří 10 zlatých, na sv. Havla 15 zlatých 30 krejcarů a o Masopustu 2 zlaté. Kromě toho každý novic obdržel kleriku a každý nový profes první kleriku označenou křížem. V letech 1808 až 1811 uděloval převor se souhlasem velkopřevora kvůli vzrůstu cen každému profesovi navíc roční příspěvek 15 zlatých. To však nestačilo pokrýt potřeby a navíc příjmy konventu, které se reálně snižovaly, již neumožňovaly jeho navýšení. Řešením tohoto problému mělo být v roce 1819 navrhované stanovení pevné finanční částky na zajištění oděvu, prádla a dalších potřeb pro každého řádového duchovního, kterou by konvent vyplatil ve čtyřech čtvrtletích. U kněze to mělo činit 120 zlatých vídeňské měny, u podpřevora 200 zlatých, u sekretáře konventu či provizora 150 zlatých a u klerika nebo novice 50 zlatých. Pomoci omezenému rozpočtu konventu měla dohoda uzavřená v konventní kapitule dne 22. června 1812 a potvrzená velkopřevorem, která stanovovala, aby každý ze dvou kooperátorů u Panny Marie Vítězné³⁷ přispíval konventu 200 zlatých konvenční mince ročně a učitel náboženství na staroměstském gymnáziu³⁸ 300 zlatých konvenční mince. Tito řádoví kaplani, kteří žili v konventu, mu tak měli ze svého

36 Počátkům bratrstva se věnuje Novotný, Antonín: *Z Prahy doznívajícího baroka*. Praha 1947, s. 168–170.

37 Kostel Panny Marie Vítězné se po zrušení karmelitánského kláštera v roce 1784 stal farním a dostal ho do správy maltézský řád. – Ekert, František: *Posvátná místa král. hl. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého*. V Praze 1883, s. 250–251.

38 Výuku náboženství na gymnáziu na Starém Městě pražském zajišťovali maltézští kněží pouze v první polovině 19. století. KNA, Knih. Malt., sign. R 99, *Liber munera indicans, quibus et ubi Sacerdotes equestris Ordinis Joannitarum fungebantur, 1709–1861*, pag. 26, 39.

platu vypomáhat. Ten činil u kooperátorů 300 zlatých vyplácených z nábožen-
ského fondu a u katechety 700 zlatých (NV1816/6).

Klíčovou úlohu při formaci a vzdělávání jak noviců a kleriků, tak bratrů
měla hrát knihovna budovaná od obnovení konventu.³⁹ Zaměřovala se na vědy
teologické a částečně také na světské, přičemž velmi důležité bylo kazatelství
(NV1740/13). Postupně se vytvořila ještě menší sbírka knih uložená v pokoji
noviciátu a klerikátu, zatímco hlavní soubor se nacházel v prostorách knihovny,
respektive archivu (S1853/VIII/1–2). Knihovníka jmenoval převor. Měl jím být
bratr, který se vyznal v knihách. Svazky v konventu měl řádně popisovat, uspořá-
dat a dohlížet na ně. Pokud někdo potřeboval nějaké knihy, měl o tom knihovník
učinit záznam s uvedením doby vrácení. Po jejím uplynutí si měl vypůjčené knihy
vyžádat zpět a uložit je do knihovny (NV1740/14, NV1759/14, NV1819/14).
Štaral se též o inventáře nebo soupisy knih. Knihovník býval mnohdy zároveň
i archivářem (S1853/VIII/3).

Z úředníků konventu věnovala statuta speciální pozornost tedy pouze pod-
převorovi, sakristiánovi, vestiáři a knihovníkovi. To však ani zdaleka nepředsta-
vuje vyčerpávající přehled. Zatímco někteří další funkcionáři jsou v rámci přepisu
alespoň okrajově zmíněni (provizor domu, inspektor kostela, sekretář konventu
či archivář), jiní do statut vůbec nepronikli. Zcela opomenuty tak zůstávají na-
příklad funkce správce sklepa a správce kuchyně, které byly prokazatelně obsa-
zovány v 18. i 19. století.⁴⁰ Stopy ve statutech nezanechaly též úřady ceremoniáře
či inspektora studujících kleriků, které měly v 19. století patrně jen dočasný cha-
rakter.⁴¹ V statutech z roku 1853 předložil Antonín Sychrovský výčet tehdejších
úředníků konventu, kterými podle něho byli podpřevor, novicmistr, inspektor
kostela, archivář, knihovník a provizor domu, přičemž všechny tyto funkce vyko-
nával on sám (S1853/XII/7). Ani ten však nebyl úplný.

Důležitý prvek správy konventu představovala jeho kapitula. Velká kapitula
všech kněží řádové provincie se mohla sejít jen v případě uvolnění převorského
úřadu, aby zvolila nového převora. Jinak se shromažďovala tzv. malá kapitula,
kterou tvořili pouze profesové žijící v ústředním domě v Praze. Do její kompe-
tence příslušelo řešení záležitostí tohoto domu, přijímání či odmítání kandidátů
ke vstupu do noviciátu a kleriků ke složení slibů a stanovování náprav prohřešků
podle statut řádu (S1853/VI).

39 Počátkům konventní knihovny se věnuje Trnka, Pavel: Budování knihovny obnoveného kon-
ventu Panny Marie pod řetězem v Praze. In: Bibliotheca Antiqua 2019. Sborník z 28. konfe-
rence 13.–14. listopadu 2019 Olomouc. Olomouc – Praha 2019, s. 16–27.

40 KNA, Knih. Malt., sign. R 99, Liber munera indicans, quibus et ubi Sacerdotes equestris
Ordinis Joannitarum fungebantur, 1709–1861, pag. 5, 7, 29, 52.

41 Např. Catalogus universi cleri Archidioecesiani Pragensis tum Saecularis, tum Regularis, ...
Anno MDCCCXL. Praegae [1839?], s. 60; Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis
archidioeceseos Praeganae pro anno Domini MDCCCLXV. Praegae [1864?], sl. 267.

Pro všechny profesní členy maltézského řádu byla zásadní tzv. ancienita. Jednalo se o právo stáří začínající od přijetí do řádu a od složení slavných slibů, které tvořilo základ práva postupu na fary a beneficia. Mohlo být však ztraceno v důsledku nemorálního života (S1853/XII/8). Pořadí podle hodnosti a ancienity se mělo dodržovat v kostele, v kapitule i u stolu (Traktat/15).

Statuta řešila rovněž vztahy uvnitř společenství. V konventu byla nařízena bratrská láska (SD1/22). Kaplani z poslušnosti měli vždy žít pokojně a v jednotě. Měli respektovat ancienitu a vyhýbat se vzájemnému nepřátelství (NV1740/za 16, NV1759/za 16). Pokud byl někdo shledán nesnášenlivým a po nápravě v kapitule nepřišel k rozumu, byla mu znemožněna konverzace s bratry do té doby, dokud by se nenapravit (SD1/22, RV1871/8).

Hlavní dům v Praze i jednotlivé řádové fary měly svůj vnitřní řád. V kostele, v pokojích a v domě se měla udržovat čistota (SD1/20, RV1871/8). Ohledně klauzury psal převor František Stocklów v roce 1824 pražskému arcibiskupovi, že v konventu řádu sv. Jana nikdy neexistovala, jelikož nikdy nebyl klášterem. Navíc se ani v řádových statutech termín klauzura nezmiňuje.⁴² Naproti tomu Antonín Sychrovský o něco později zastával názor, že klauzura sice nebyla mnišská, ale byla přikázána kněžskou vážností (S1853/X/za 6). Jak budova konventu, tak fara měly být proto uzavřeny všem osobám, pokud to nebylo nezbytné. Vrátný měl po uzamčení domovních dveří v sedm hodin večer přinést představenému klíče a v šest hodin ráno si je měl opět vyzvednout. Úkolem převora přitom bylo zajištění počestnosti řádu. Bez jeho svolení nesměl nikdo cizí, i kdyby to byl otec či bratr některého konventuála, zůstat přes noc v domě (S1853/X/1–4). Do farních domů bylo zakázáno vstupovat ženám, pokud to nebylo nezbytné pro udržování čistoty a hospodářství a pokud se nejednalo o vlastní matky či sestry. Zapovězeno bylo přirozeně též setrvávání žen přes noc (RV1746/6, RV1871/12). Interpretace pravidel pro konventní budovu od Antonína Sychrovského byla v tomto ohledu poněkud přísnější: Všem ženám, a to i pokrevním příbuzným, byl vstup nejprísněji zakázán. Pokud by některý bratr tento zákaz svévolně porušil, měl být okamžitě vsazen do vězení. V denních hodinách mohla zůstat v domě pouze matka, která byla předtím představena převorovi (S1853/X/5–6).

Dodržování řádových předpisů měl mimo jiné zajistit i systém trestů za jejich porušení. Pokud by uložení trestů stanovených v prvních statutech konventu z roku 1740 nepřineslo zlepšení, měl být provinilec potrestán vězením ve věži strakonického hradu. Potom, co převor František Špinka nechal v roce 1755 vybudovat vězení přímo v konventní budově,⁴³ nemuseli již být delikventi posíláni k výkonu trestu odnětí svobody do Strakonice. Podle povahy provinění mohlo být dokonce přistoupeno k odebrání řádového hábitu, což znamenalo vyloučení

42 NA, ŘM, inv. č. 43, kart. 16, koncept odpovědi převora Stocklůwa pražskému arcibiskupu z 22. 10. 1824.

43 Trnka, P.: Maltézský převor, s. 36.

z řádu (NV1740/za 16, NV1759/za 16, NV1819/za 17). K odnětí znamení kříže se přistupovalo zejména u heretiků, zlodějů, odpadlíků od víry, osob žijících v konkubinátu, buřičů a obviněných z jiných zločinů. Vedle toho mohl být dotyčný nakonec ještě předán veřejné nápravě (S1853/XV/3). Do systému mírnějších trestů používaných v polovině 19. století umožňuje nahlédnout opět Antonín Sychrovský. Tak například, pokud by někdo i přes časté napomenutí nenesl veřejně kříž na klerikálním či světském oblečení, byl jako opovrhovatel řádu nejdříve potrestán tzv. trestem sedmi. To znamenalo vyloučení na sedm dní ze společenství bratrů. Dotyčný byl přitom vypovězen do svého pokoje a měl zakázány jakékoli odchody z domu. K tomu měl ještě sedmidenní půst, přičemž ve středu a v pátek musel vydržet pouze o chlebu a vodě. Jestliže se zmíněné provinění opět opakovalo, následoval tzv. trest karantény, což byl čtyřicetidenní půst se středami a pátky o chlebu a vodě. Teprve po třetím porušení tohoto předpisu přišlo odebrání kříže z hrudi (S1853/XV/1). Rovněž v případě, že by někdo v zápalu hněvu nebo v opilosti řekl jinému bratru urážlivá a potupná slova, tak ho poprvé čekal trest sedmi a podruhé trest karantény (S1853/XV/2). Nespokojení řádoví kaplani se mohli obracet na velkopřevora, eventuálně na provinciální kapitulou, bylo však přísně zakázáno podávat stížnosti nebo se odvolávat k církevním či světským orgánům mimo řád (Traktat/21).

Řada předpisů se věnovala též stravování, a to jak jeho průběhu, tak i jeho obsahu. K jídlu a pití se měli všichni bez výjimky scházet v refektáři (obr. 6 a 7) v poledne a večer v sedm hodin, respektive v létě v osm. Oblečení měli být v sutaně. Jídlo se ohlašovalo zvoněním (SD1/9, 12, S1853/IX/1, SN1859/VIII, SN1871/VIII). Čas vyměřený na jídlo se postupně měnil. Nejprve neměli bratři u oběda či večere sedět déle než hodinu (NV1740/15, NV1759/15). Nejpozději počátkem 19. století se doba vyhrazená na oběd navýšila na hodinu a půl (NV1819/15). Naproti tomu dle Antonína Sychrovského se po polovině 19. století nesměli bratři večer zdržet u stolu déle než tři čtvrtě hodiny (S1853/IX/4). Po večeri se pak měli všichni vrátit do pokojů (SD1/12). Nikomu, pokud nebyl nemocen, nebylo dovoleno jíst v jeho pokoji (NV1740/15, NV1759/15). Nepřítomnost kvůli nemoci bylo třeba předem ohlásit převorovi. Též vstát od stolu či ho opustit nebylo bez svolení převora, případně v jeho nepřítomnosti podpřevora, přípustné (NV1819/15). Ve všem se musela dodržovat pravidelnost. Při sezení u stolu měli zachovávat slušnost a kázeň. Rovněž vyvarování se křiku bylo samozřejmostí. Zakázáno také bylo sbírání jídla ze stolu, jeho odnášení či dokonce obstarávání specialit odjinud (NV1819/15, SD2/12 a další). Přítom nebylo ani dovoleno si zajistit bez svolení představeného extra pití za peníze (NV1740/15, NV1759/15). Bez souhlasu převora nebo podpřevora nemohli bratři zvát na oběd do konventu kamaráda či nějakého hosta (NV1759/15). Každý bratr, který byl někam pozván, a nechtěl se proto zúčastnit oběda či večere v konventu, musel předem požádat o povolení převora, případně v jeho nepřítomnosti podpřevora, a zároveň oznámit, kam a kým byl pozván. Kdo se nedostavil bez dovolení na

Obr. 6 Letní refektář dne 15. prosince 1928, pohled od severovýchodu. (*NA, ŘM, inv. č. 2769*)

jedno nebo více jídel, měl být poprvé pouze napomenut, podruhé již potrestán odnětím stravy a pití a potřetí jeho prodloužením. Stejně tak neměl nikdo nárok na jídlo a pití v konventu po dobu, kdy se se svolením neúčastnil společného stravování (NV1819/15). Před jídlem a po něm měly být zbožně vykonány modlitby (S1853/IX/2). Po celou dobu oběda měli dva mladší bratři střídavě číst nejprve z Písma a pak z nějaké duchovní knihy, dokud by představený neudělal znamení dispense (SD1/9). Ostatní měli duchovní četbu vnímat (SD2/12). V jiných pravidlech byl zmíněn jeden předčítající a čtení bylo vztahováno obecně ke stolování (NV1740/15, NV1759/15). Podle Antonína Sychrovského mělo svaté předčítání probíhat po modlitbách před poledním jídlem (S1853/IX/3). Refektář, stůl i nádobí měly být udržovány v čistotě (S1853/IX/8). Příslušné inventáře a jejich uchování měl na starost provizor domu, který si měl vést o všech vydáních přesné účty (S1853/IX/9).

Před rokem 1740 bývala jídelní tabule v konventu vedena velkolepěji, než se na řeholní společenství slušelo (NV1740/14). Proto již první dochovaná konventní statuta zavedla v tomto ohledu řadu omezení. Konkrétní jídelníček se odvíjel od toho, zda byl masitý či postní den. V prvním případě se duchovním

Obr. 7 Letní refektář dne 15. prosince 1928, pohled od jihozápadu. (NA, ŘM, inv. č. 2769)

podávala k obědu polévka, hovězí maso s křenem apod., dvě masitá vařená jídla a pečeně. Někdy k tomu dostávali rovněž salát. K večeři to pak byla polévka, vařené maso a pečeně bez salátu (NV1740/15, NV1759/15). Na základě velkopřevorova pověření z 20. června 1811 došlo na další omezení, když byl odstraněn ve všední den druhý masitý pokrm k obědu i k večeři (NV1819/6). Běžný oběd tak poté sestával z polévky a hovězího masa. Jen o nedělích a svátcích měli bratři nárok na dvě vařená masitá jídla nebo zeleninu a pečení, sem tam to bylo zpestřené salátem. Večeře zůstala v původní podobě jen v neděli a ve svátek. V pondělí, ve středu a v sobotu se servirovala polévka a vařené maso, kdežto v úterý a ve čtvrtek polévka a pečeně (NV1819/15). O svátcích duplex, konkrétně na Velikonoce, Letnice, Štědrý večer, Nový rok, Zelený čtvrtek, sv. Jana Křtitele a jeho Stětí, Nalezení svatého Kříže, byla bratrům povolena k obědu dvě vařená jídla a jedna pečeně navíc (NV1740/15, NV1759/15, NV1819/15). V postní dny, kdy se mělo držet pokání zdrženlivosti, bývala k obědu polévka, vaječný pokrm a kapr nebo jiná ryba (NV1740/15). Následně to bylo rozšířeno ještě o moučné jídlo (NV1759/15) a zeleninu (NV1819/15). K večeři se potom podávala polévka, moučný pokrm a ryba (NV1740/15, NV1759/15). Později však již ryba

k večeři nebývala (NV1819/15). Jinak tomu ale bylo o řádových postních dnech, vigiliích, suchých dnech a v postní době, kdy se měla konat pouze večerní sváčina (NV1740/15, NV1759/15, NV1819/15). Bratři v konventu tedy byli povinni zachovávat následující pusty řádu, od kterých mohl dispensovat převor, uznal-li to za vhodné: 1. únor, 24. duben, tři Křížové dny, 7. září, den před Narozením Panny Marie, před Početím Panny Marie a před sv. Janem Křtitelem (SD4/22, SD1824/18, SD1841/17). Původně však výčet ještě obsahoval i 7. říjen a vigilie všech svátků Panny Marie a hlavních patronů řádu (SD1/15). Vedle toho neměly být nikdy vynechány pusty předepsané v jednotlivých diecézích (S1853/IX/7). Antonín Sychrovský dokonce definoval ve své kompilaci statut z roku 1853 porci jídla. V poledne měly stačit čtyři talíře a večer dva, přičemž o nedělích a svátcích byl dáván jeden talíř navíc (S1853/IX/6). Ohledně nápojů měl mít každý zpočátku v poledne zvláštní porci vína. U kněží to činilo půl žejdlíku⁴⁴ každý den, zatímco klerici a novici měli nárok na stejné množství vína pouze v neděli a ve dnech odpočinku. K večeři pak všichni měli půl pinty piva (NV1740/15, NV1759/15).⁴⁵ Omezení v roce 1811 postihlo nejenom jídlo, ale také nápoje. Stanovený denní půlžejdlík vína byl převeden podpřevorovi na 120 zlatých a ostatním kněžím na 60 zlatých. Tato úprava se však nevztahovala na víno podávané o řádových svátcích a svátcích duplex (NV1819/6). Po změnách měli všichni dostávat každý den půl pinty piva v poledne i večer. Navíc o svátcích duplex obdržel každý také jeden žejdlík, respektive podpřevor dva žejdlíky vína řádné míry (NV1819/15). Kvůli žízni a horku mohl být na vyžádání převora tu a tam odměřen ještě mírný večerní nápoj (NV1740/15, NV1759/15, NV1819/15).

V nemoci se měla projevovat největší bratrská láska (SD1/16). Přinejmenším od poloviny 19. století byl nemocným vyhrazen speciální pokoj (S1853/XI/1). Nemocné bratry měli spolubratři podle ancienity střídavě navštěvovat, aby jim dle možností poskytli duchovní útěchu a ostatní nezbytné služby. Pokud to vyžadovala nutnost, měl u nich být jeden do půlnoci a druhý do pravého poledne (NV1740/8 a další). Rovněž byl ustanoven hebdomadář, který mohl v 18. století dokonce chybět v chóru, když dopoledne či odpoledne navštěvoval nemocné (SD1/4). Měl být vždy k dispozici a všichni bratři měli toužit vykonávat tuto službu (RV1871/18). Nemocným měly být obstarány nezbytné léky a zajištěno přiměřené jídlo a pití (S1853/XI/2–3). Když některý bratr onemocněl, byl povinen se ještě ten den nebo den bezprostředně následující vyzpovídat a přijmout tělo Kristovo (NV1740/8 a další). Kromě toho musel v přítomnosti podpřevora, respektive později dvou nejbližších bratří sepsat tzv. *dispropiamentum*. Jednalo se o jakousi fasi či závěť určenou řádu, která obsahovala písemné prohlášení o zřeknutí se veškerého dočasného majetku a též jeho soupis. *Dispropiamentum* nakonec vydavatel i svědkové podepsali a zapečetili. Poté bylo předáno do úschovy.

44 V případě českého žejdlíku by se jednalo o necelé 2,5 dl.

45 V případě české pinty by to činilo necelý litr.

Pokud dotyčný zůstal naživu, mělo mu být vráceno neotevřené (NV1819/8, Traktat/14). Je samozřejmostí, že za ohrožené na životě měly být proneseny modlitby (S1853/XI/4).

NOVICI A KLERICI

Záměci, kteří se chtěli stát knězi maltézského řádu, museli písemně požádat pražského převora o přijetí do konventu. Přitom prokazovali křestním listem katolické vyznání, původ z legitimního manželství a počestnost rodičů či maturitním vysvědčením dosažené vzdělání. Kromě toho předkládali i osvědčení o nejlepší morálce a dobrém fyzickém zdraví (S1853/XIV/1, Traktat/17). Předpokládalo se také, že budou co nejlépe znát český jazyk.⁴⁶ Zpočátku měl převor o kandidátech a jejich kvalitách písemně informovat velkopřevora (NV1740/5, NV1756/5). Později mu už pravděpodobně podával pouze zprávu o jejich přijetí (NV1819/5). Správnost zmíněných dokladů posuzovali převor a domácí kapitula, s jejímž souhlasem převor přijímal úspěšné kandidáty do řádu (Traktat/17).

Při přijímací ceremonii v konventním kostele obdrželi kandidáti šat noviců požehnaný převorem, do kterého se oblékli u hlavního oltáře.⁴⁷ Ten tvořily klerika černé barvy, cingulum a malý pláštík přes ramena zvaný *jugum*. Nic z toho však nebylo označeno znamením kříže (SD1/2 a další).⁴⁸ *Jugum* museli novicové nosit po celou dobu, co byli doma. Odložit ho mohli pouze tehdy, když šli ven (SD1824/4Bd a další). Noviciát trval jeden rok a zakončen byl zkouškou (S1853/XIV/2). Po absolvování noviciátu se většinou skládaly slavné sliby. To se změnilo v polovině 50. let 19. století ustanovením papeže Pia IX. (1792–1878). Na jeho základě skládali mladší klerici po ukončení noviciátu nejprve jednoduché sliby na tři roky,⁴⁹ než mohli být připuštěni k slavným slibům (RV1871/2). Po tuto dobu nosili už pouze kleriku.

Během ročního noviciátu měli novicové pod vedením novicmistra rozjímat o dokonalosti kněžského života, připravovat se na pastorační povinnosti a na složení slibů. Měli být také často zkoušeni, protože po absolvování noviciátu, když by nepomohlo dvojí nebo trojí napravení od excesů a hříchů, měli být vyloučeni z řádu (SD1/3 a dále). Mladší bratři, respektive klerici se měli každý měsíc cvičit

46 Hamršmíd, Josef: *Johannité*. In: *Ottův slovník naučný XIII*. Praha 1898, s. 588.

47 Průběh přijetí za novice zachycuje SD1841/1 nebo *Regula et Compendium Statutorum Sacri Militaris Ordinis Hierosolymitani juxta Codicem reordinatem et editum jussu Sacri Generalis Capituli celebrati anno 1776 sub auspiciis Eminentissimi Magni Magistri Fra Emanuelis de Rohan Melitae*. [Prague 1871?], s. 110–112. Exempláře tohoto tisku jsou uvedeny v poznámce č. 7.

48 Podrobněji o oděvu nejenom noviců a kleriků maltézského řádu v Trnka, P.: *Struktura*, s. 29–32.

49 Ceremonie skládání jednoduchých slibů je součástí *Regula et Compendium Statutorum Sacri Militaris Ordinis Hierosolymitani juxta Codicem reordinatem et editum jussu Sacri Generalis Capituli celebrati anno 1776 sub auspiciis Eminentissimi Magni Magistri Fra Emanuelis de Rohan Melitae*. [Prague 1871?], s. 113–114.

Obr. 8 Pokoj pravděpodobně klerika počátkem 20. století, pohled od západu. (*NA, ŘM, inv. č. 2769*)

Obr. 9 Tentýž pokoj, pohled od východu. (*NA, ŘM, inv. č. 2769*)

spolu s novici v refektáři klidně půl hodiny v době stolování v řečnickém umění v jazyce jak latinském, tak národním (SD1/18 a dále). U noviců byl rovněž kladen důraz na předčítání a výklad statut a zákonů řádu kvůli získání solidních znalostí o právech a úřadech řádu (S1853/XIV/2/1). Byly jim předepsány každodenní modlitby, meditace a svatá předčítání v refektáři, přičemž se měli také modlit kanonické hodinky breviáře a věnovat se duchovnímu cvičení (S1853/XIV/2/2, 3, 4). O sobotách, svátcích Panny Marie a svátku sv. Jana Křtitele se museli vyzpovídat a jít ke svatému přijímání. Zpovědník jim byl vybrán z členů řádu (SD1824/4Bi a dále).

V pokojích noviců a kleriků (obr. 8 a 9) měla být zachována čistota, počeštnost a maximální skromnost (SN1859/2 a dále). Pokud byl obyvatel pokoje uvnitř, neměl mít zavřené dveře, aby nebránily kontrole, která mohla být nečekaná (SD1824/4Bg a dále). Ti, kteří obývali druhé patro budovy vyhrazené pro noviciát a klerikát, se měli vyvarovat hluku, sporům, hádkám a výtržnostem. Mezi bratry měla být pěstována láska (SN1859/za IX a dále). Jejich oblečení mělo být vždy čisté, uměřené, bez projevů marnosti a nemělo se podobat světskému (S1853/XIV/3/10). Jejich chůze, jednání a vzhled měly působit vážně. Přitom měli vynikat mírností, pokorou a zbožností své mysli, přičemž se měli často modlit (SN1859/2, za 8 a dále).

I novicové měli nárok na rekreaci, která připadala na úterý a čtvrtek odpoledne. Tehdy mohli s předchozím svolením novicmistra vyrazit za rozptýlením mysli a posílením těla. Doporučovala se počestná procházka po loukách, kde se mohli potěšit pohledem na Boží dílo. Nesměly však být zanedbávány hodiny vyhrazené pro studium a návrat měl co nejméně narušovat předepsaný řád (SD1824/4Bc a dále). O nedělích a svátcích nebylo nikomu dovoleno odejít před polednem (S1853/XIV/3/13).

Život noviců a kleriků dále omezovala řada zákazů. Nesměli číst knihy, které by si obstarali mimo konvent. Platil také přísný zákaz kouření tabáku, a to jak na veřejnosti, tak doma (SN1871/8, 9). Samozřejmě bylo přísně zakázáno návštěvování hospod (S1853/XIV/3/11). Nesměli ani vstupovat do soukromého domu, pokud to nevyžadoval vážný důvod. V takovém případě si museli získat zvláštní svolení od novicmistra (SD1824/4Bb a dále). I setkání se společníky či s lidmi mimo konvent, pokud nebyla potřebná, byla přísně zakázána. Pokud přišla návštěva v době určené ke cvičení, byla v této věci laskavě poučena a vykázána. Nejprísněji zakázán byl vstup osob ženského pohlaví do pokojů noviců a kleriků. Výjimku v tomto ohledu představovaly příbuzné, zejména tedy matky, se svolením novicmistra, kterému byly předtím představeny (SD1824/4Bf a dále, S1853/XIV/3/15). Nepřípustný byl rovněž veškerý důvěrný hovor s domácí čeledí a vstup do pokoje sloužících (SD1824/4Bh). Stejně tak nesměli vstupovat do kuchyně, pokud to nevyžadoval závažný důvod, a ani si tam nesměli brát více pití a jídla (S1853/XIV/3/16, SN1859/7 a dále).

Denní program noviců a kleriků vypadal přibližně následovně. Stávali v pět hodin v letním období⁵⁰ (SD1824/4A a dále), respektive v šest hodin v zimním období (SN1871/I). O půl hodiny později byli již oblečeni do řádového oděvu, klečící konali ranní modlitby a rozjímali o dokonalosti zbožného života. Od šesté do téměř sedmé hodiny se buď opakovala látka probraná předchozí den v koleji, nebo se připravovalo na látku, která měla být probírána. V sedm hodin měli ministrovat u oltáře, nebo se alespoň zúčastnit konventní mše (SD1824/4A a dále). Ministrovat měli koneckonců při každé možné příležitosti (SN1859/III). O nedělích a svátcích se měli od půl osmé účastnit v chóru hodinek a po poledni nešpor (SD1824/4A a dále). Mše v tyto dny byla až v osm hodin (SN1871/II). Po službě v kostele měli klerici studující teologii pokračovat v přípravě na přednášku na univerzitě, zatímco novici měli věnovat čas předepsané práci (SN1871/III). Potom se studenti sešli v koleji a po skončení výuky se měli hned vrátit domů. Tam měli od půl jedenácté hodinu opakovat látku probranou v koleji. Poté následovala půlhodina volného času určeného k občerstvení (SD1824/4A a dále). Ve čtvrtek tomu bývalo jinak, jelikož ve tři čtvrtě na dvanáct se dávalo znamení, aby se všichni shromáždili v chóru k předčítání řádových statut (SN1871/IV). Jak k obědu, tak k večeři měla být zbožně pronesena předepsaná modlitba a také se mělo předčítat jasným a zřetelným hlasem z jim určené zbožné knihy, jako např. z životopisu světce (SN1859/VI a SN1871/V). Odpoledne kolem druhé hodiny se měli studenti opět sejít v koleji a brzy se pak vrátit zpět. Pokud nebyly vypsány přednášky na univerzitě, měli zůstat doma a věnovat se studiu, a to v zimním čase do páté hodiny a v letním do šesté (SN1859/VII a SN1871/VI). Novicové měli být v tuto dobu vedeni od novicmistra k osvojení si ustanovení k službě Bohu a řádových pravidel (SN1871/VII). V každém případě čas vyhrazený pro odpolední studium doma byl od půl páté až do šesti (RV1824/4A).⁵¹ Poté následovalo půl hodiny volného času (SD1824/4A). Mezi půl sedmou a sedmou se měli věnovat duchovnímu čtení, např. ze sv. Tomáše Kempenského (SD1824/4A a SD1841/2A).⁵² K večeři se zvonilo v sedm hodin zimního času, respektive v osm hodin letního času. Ta měla trvat hodinu (SN1859/VIII a SN1871/VIII).⁵³ Po večeři následoval až do půl deváté volný čas (SD1824/4A). Od půl deváté byla vyhrazena půl hodina pro přípravu na ranní meditaci a zpytování svědomí, poté následovala půl hodina společné večerní modlitby v chóru. O půl desáté jim bylo dovoleno jít na lůžko (SD1824/4Bd a SD1841/2Bd). Později se však prodloužila doba meditace a zpytování svědomí na hodinu, takže odcházeli na svůj pokoj až v deset hodin letního času, respektive v devět hodin zimního času (S1853/XIV/3/9, SN1859/IX a SN1871/VIII).

50 V SN1871/VIII je letní čas ohraničen daty 15. května a 16. září.

51 Dle S1853/XIV/3/8 začínalo studium už ve čtyři.

52 Podle S1853/XIV/3/8 duchovní čtení nebylo a volný čas trval až do sedmi.

53 S1853/XIV/3/8 omezuje čas na večeři na tři čtvrté hodinu.

PROFESNÍ BRATŘI

Řádový klérus byl povinen složit slavné sliby: poslušnosti zákonům Krista a řádu, mravní čistoty mysli i těla a dobrovolné chudoby (S1853/I/2). Oblečení při profesi bývali klerici ve stejném rouchu jako rytíři. Během ceremonie převzali od převora kříž (Traktat/18).⁵⁴ Od té doby jim příslušelo označení Fra uváděné před jménem, což představovalo zkratku italského slova *fratello* či latinského *frater* (S1853/XIII/1). Cílem kaplana z poslušnosti bylo dosažení Boží slávy, dobra duší a cti řádu pomocí poctivého chování a života (RV1746/1, RV1871/3). Při každé příležitosti měli usilovat o zdvořilost a pokoru jak mezi sebou, tak vůči světským osobám (NV1740/za 16 a dále). Nic neměli zatajit před svým představeným, kterým to mohlo být napraveno (SD1/14). Bez svolení převora se nesměli nikomu zavázat přísahou. Nemohli ani zasahovat do občanských a trestních záležitostí světských osob (Traktat/14).

Kaplani z poslušnosti se měli oblékat jednotně, přičemž se v zásadě rozlišovaly tři druhy oděvu. Nejslavnostnější, tzv. chórový oděv, který sestával z dlouhé černé sutany, rochety a černé mozety z taftu s větším bílým plátěným křížem na levé straně, se používal nejen při kanonických hodinkách v chóru, ale i při kázáních, procesích a jiných slavnostech (SD1/5, SD2/2 a Traktat/17). Běžný služební oděv musel být uměřený, představovala ho klerika černé barvy s malým bílým osmihrotým křížem z plátna na levé straně hrudi, kterou vždy nosili v kostele, refektáři, kapitule a rovněž během duchovní služby (SD1/8 a další). Zpočátku se v ní mělo vstupovat rovněž do světských domů (RV1746/1). V případě, že se pohybovali venku, měli na sobě ještě široký černý talárový plášť s velkým bílým křížem rozprostírajícím se od levého ramene po loket, který se nosil otevřený (S1853/VII/2). Třetím typem byly tzv. kratší šaty, které se nejprve nesměly nosit na veřejnosti. Na sobě je mohli mít jen ve vlastním domě či během delší cesty v řádových záležitostech. Stanovena byla rovněž podmínka, že oděv nesmí být z bavlny nebo z hedvábí. Jak na veřejnosti, tak v soukromí bylo zakázáno nosit paruku, pokud dotýčný bratr nezískal svolení nadřízených, a světské pokrývky hlavy (RV1746/4). Nejpozději od první čtvrtiny 19. století došlo ke změně v rámci oblékání. Každý bratr žijící v konventu i mimo něj mohl na veřejnosti, pokud neplnil duchovní povinnosti, jít v kratších šatech stejně jako kanovníci. Musel však být neskrývaně označen našitým bílým plátěným křížem na oděvu (SD4/7 a další) a případně mít též kolárek. Tomu, kdo by to nedodržoval, hrozilo vyloučení z řádu. V souvislosti se zmírněním bylo třeba doplnit nová omezení týkající se zákazu nošení barevných kalhot, vest a jiných oděvů světlé barvy. Zapovězeny

54 Průběh složení slavných slibů zachycují vedle SD1841/3 a Regula et Compendium Statutorum Sacri Militaris Ordinis Hierosolymitani juxta Codicem reordinatem et editum jussu Sacri Generalis Capituli celebrati anno 1776 sub auspiciis Eminentissimi Magni Magistri Fra Emanuelis de Rohan Melitae. [Pragae 1871?], s. 115–127 také tři drobné tisky, z nichž jeden je výjimečně v českém jazyce. – Podrobněji Trnka, P.: Tisky, s. 118, 123.

byly bílé a žluté knoflíky. Těm, kteří by i po předchozím napomenutí jednali proti tomuto zákazu, měl převor nevhodné šaty zabavit a částku za ně utrženou použít pro chudé (NV1819/16). Přísně regulováno bylo též používání řádových insignií. Nošení stříbrného kříže bylo zakázáno. Právo nosit zlatý čestný kříž s korunou měli pouze ti kaplani z poslušnosti, kterým to za odměnu dovolil speciální listinou velmistr nebo jeho místodržící (S1853/VI/3, 4, Traktat/17).

Předpokládalo se, že i profesové se budou dále vzdělávat a průběžně cvičit. Byli povinni společně medítovat o teologických dogmatech víry a mravních ctnostech půl hodiny ráno a půl hodiny večer. To se společně s předcházející přípravou a probíráním nedostatků mohlo snadno protáhnout na hodinu (SD1/4, SD1809/1 a další). Vzhledem ke svému pracovnímu vytížení byli povinni vykonat dvakrát ročně – v Adventu a postní době – třídní duchovní cvičení (NV1740/7 a další). Předepsáno jim bylo také časté čtení knih kvůli získání nezbytných znalostí pro výkon jejich funkcí v duchovní správě (RV1746/2, SD1809/2). Soustředili se zejména na teologické spisy, komentáře, biblistiku a kázání (SD2/10). Všichni se měli cvičit a vzdělávat v pastoračních povinnostech, jako jsou péče o nemocné, kázání a katecheze. Klíčové bylo především cvičení se v sestavování a pronášení kázání (NV1740/5 a další).

Tím, že bratři složili slib žití bez vlastního majetku, nemohli činit závěť, nadece či odkazy. Co získali, patřilo řádu, ale mohli to za svého života držet. Se zvláštním svolením řádu bylo dovoleno volně disponovat s pátým dílem peněz a movitého majetku po odečtení všech závazků a dluhů (S1853/[XVII]/2, Traktat/14). Vlastnictví vlastního majetku jak po otci, tak později nabytého podléhalo představenému a konventu, bez jehož vědomí nemohl nikdo nic zcizit a do složení slavných slibů s ním ani nakládat (SD1/21 a další). Každý rok byli profesové povinni vyhotovit *dispropiamentum* a odevzdat ho zpečetěné den před svátkem Narození sv. Jana Křtitele do rukou převora (NV1740/8, NV1759/8, NV1819/8).⁵⁵ Podle statut a dvorského dekretu z 27. listopadu 1789 nesměli kaplani z poslušnosti bez svolení převora utratit, půjčit či vypůjčit si přes třicet zlatých ve stříbrných nebo zlatých mincích. Když se zadlužil konventní kněz bez svolení představeného, byly jeho odměny použity na splacení dluhu. V případě kněze v duchovní správě se dluh umořoval z jeho příjmu, přičemž mu bylo ponecháno jen 300 zlatých na živobytí. Vedle toho ztratil dlužník na tři roky ancienitu a nemohl žádat o další povýšení (NV1819/8). Alespoň zpočátku platilo pravidlo, že bratr disponující více jak 30 zlatými, je musel postoupit převorovi, který mu z toho na jeho žádost vyměřil část k jeho potřebě a zbytek vyúčtoval (NV1740/8). Duchovní žijící v konventu měli zadarmo stravu, ubytování, teplo a světlo. Přitom si mohli přivydělat na svou rekreaci a na pokrytí některých drobností asistencí na pohřbu či pohřební hostině, což bylo omezeno u měšťanů

55 Dle RV1746/14, RV1809/12 a RV1824/31 tak měli učinit o samotném svátku sv. Jana Křtitele.

na dva až tři zlaté a u vyššího stavu na čtyři zlaté. Navíc si mohli ještě vydělat 50 zlatých ročně sloužením dvou volných mší týdně za podmínky, že již předtím odsloužili pět nadačních mší pro konvent. Pokud však někdo z nich zpronevěřil peníze, byl zbaven této výsady a ještě mu byl uložen smírcí trest (NV1740/13, NV1759/13, NV1819/6, 13).

Za účelem rozptýlení a pobavení bylo konventuálům dovoleno v neděli po farních nešporách až do doby modlitby v chóru, aby si zahráli kulečník nebo nějakou stolní hru. Zpočátku ve čtvrtek a od roku 1759 také v úterý mohli vyrazit minimálně ve dvou avšak s povolením převora na rekreaci nebo do města. V případě špatného počasí se mohlo jednat o jiné dva dny v týdnu. Místo vycházky mohli hrát rovněž hry (NV1740/16 a NV1759/16). Při odchodu do města v pondělí, ve středu, v pátek a v sobotu to museli oznámit podpřevorovi a o nedělích a svátcích museli mít svolení převora (SD1809/17 a další). Toto vycházení se týkalo bratrů, kteří nevykonávali žádné povinnosti mimo dům (SD1824/20 a SD1841/19). Vycházky měly být v mezích řeholní skromnosti (SD1809/16 a další). Vrátit domů se měli nejpozději do půl sedmé. Ten, kdo měl v úmyslu zůstat venku po tomto čase, ať už z jakéhokoli důvodu s výjimkou nemoci, musel získat od převora povolení a určení doby návratu. Kdo by vícekrát porušil pravidla k vycházkám i po napomenutí, ztratil na jeden rok ancienitu a následně se podrobil trestu podle statut (NV1819/16). Bratři byli vázání předpisy rovněž ve svém osobním volnu. Nesměli vstupovat do hospod, kaváren a tanečních sálů kvůli hrám, pitkám, hýření apod. Porušit to mohli jen v souvislosti s výkonem pastorační služby. Účelem zákazu navštěvovat místa nevhodná kněžské důstojnosti byla snaha předejít vzniku skandálu a vzbuzení pohoršení lidí (RV1746/5 a další). Ten, kdo by to nedodržel, měl být po předchozím upozornění zbaven na jeden rok ancienity a ještě mu měly být uloženy další tresty v souladu se statuty (NV1819/17). Řádovým duchovním byl rovněž zakázán hazard, zejména loterie. Při nedodržení tohoto zákazu měl převor nejprve přátelsky varovat, napodruhé měla být na měsíc odebrána běžná stipendia a napotřetí na tři roky znemožněno získání fary (NV1759/16). Bratři rovněž nesměli cestovat na veřejná místa v jednom voze s ženami a ani s nimi přespávat v hostinci (RV1746/6, RV1871/12).

Když zemřel bratr, měl se za jeho duši každý spolubratr co nejdříve pomodlit v chóru *officium* za zemřelého (NV1740/8 a dále) a odsloužit mši (NV1759/8). Od první poloviny 19. století to měly být alespoň tři mše (NV1819/8 a další). Kromě toho se mělo každé pondělí po Masopustní neděli konat *officium* za zemřelého a rekviem za všechny zesnulé velmistry a členy řádu (S1859/XVI/4 a Traktat/19). Právo dědictví zbylého majetku po zemřelých řádových duchovních, tzv. *spolium*, náleželo komturovi v místě, kde zesnulý pobýval. To však chápalí kaplaní z poslušnosti jako nespravedlnost, jelikož dotyční komtuři nenesli břemeno výchovy, zaopatření na farách a zaopatření invalidů (S1853/XII/4). Kostelu nebo konventu měly připadnout z pozůstalosti po zemřelých členech řádu liturgické nádoby, roucha a knihy. V případě zesnulých kaplanů se jednalo zejména o breviáře

Obr. 10 Hrobka maltézských kněží na Vyšehradském hřbitově používaná v letech 1886–1992. (Foto: Pavel Trnka, 2024)

a taláry (Traktat/21). Zemřelému bratru byl připraven čestný průvod dle zvyklostí místa (S1853/XVI/3). Pohřben měl být v kryptě v souladu se statuty (NV1740/8, NV1759/8).⁵⁶ V Praze měli řádoví kaplani svoji vlastní hrobku přímo v konventním kostele Matky Boží pod řetězem. Ta fungovala jako pohřebiště až do roku 1784, kdy bylo císařským dekretem nařízeno uzavření mimo jiné všech hrodek nacházejících se uvnitř obcí.⁵⁷ Novým místem posledního odpočinku se pak na dalších sto let stala hrobka na Malostranském hřbitově.⁵⁸ Po uzavření hřbitova v roce 1884 začali být řádoví duchovní pohřbíváni do nové hrobky na Vyšehradském hřbitově (obr. 10). Kromě toho měla být na každém hřbitově při řádovém

56 Pohřební obřad jak u rytířů, tak kaplanů je zachycen např. v *Regula et Compendium Statutorum Sacri Militaris Ordinis Hierosolymitani juxta Codicem reordinatem et editum jussu Sacri Generalis Capituli celebrati anno 1776 sub auspiciis Eminentissimi Magni Magistri Fra Emanuelis de Rohan Melitae*. [Pragae 1871?], s. 127–136. Opakovaně byl také vydán samostatně tiskem. – Viz Trnka, P.: *Tisky*, s. 120, 123.

57 John, Johann Dionys: *Lexikon der K. K. Medizinalgeseze*. Erster Band. Prag 1790, s. 166–167.

58 Lány, Jeronym: *Malostranský hřbitov v Košířích 1680–1884*. Praha 2001, s. 35. Z nadzemní části hrobky se však do současné doby nic nedochovalo.

Obr. 11 Maltézská hrobka na hřbitově sv. Václava ve Strakonících. (Foto: Pavel Trnka, 2022)

farním kostele spravována oddělená krypta určená pro zemřelé bratry (S1853/XVI/5). Typickým příkladem je např. maltézská hrobka, respektive kaple sv. Vojtěcha na hřbitově sv. Václava ve Strakonících, která se v nedávné době dočkala dokonce opravy (obr. 11).⁵⁹

PASTORAČNÍ SLUŽBA, DUCHOVNÍ PÉČE A SPRÁVA MAJETKU

Beneficia Českého velkopřevorství měla být obsazována řadovými kaplany z poslušnosti (NV1740/4, NV1759/4, NV1819/5), kteří na nich měli zajišťovat službu Bohu a duchovní péči (Traktat/17, obr. 12). Při obsazování řadového benefícia navrhl převor velkopřevorovi adepta na administrátora nebo kaplana, přitom uvedl jeho kvality, zásluhy a ancienitu (NV1819/5). Řádoví duchovní totiž postupovali podle své ancienity na lepší místa a beneficia, která byli povinni

59 Základní informace o hrobce podává Kupka, Jiří: Strakonické hřbitovy. In: Strakonice. Vlastivědný sborník. Díl 3. Kapitoly ze života města. Strakonice 2005, s. 44–45.

Obr. 12 Děkan František Lamač během svěcení zvonů v Horažďovicích dne 12. června 1927. (NA, ŘM, inv. č. 2769)

vylepšovat. Zanedbával-li beneficiát své povinnosti nebo své beneficium, neměl být povýšen (Traktat/5). Do pastorační služby jmenoval převor kněze podle jejich schopností a poslušnosti. O povýšení mohli žádat ti, kteří se vyznamenali svědomitým cvičením pastoračních povinností. Když někdo zanedbával cvičení i po napomenutí, ztratil na tři roky ancienitu (NV1819/8).

Faráři a jejich kooperátoři měli vynikat bezvadností života, měli být příkladem zbožnosti a morálky, měli dychtit po Boží slávě a spáse duší. Měli se také vyhnout každé marnosti a zlobě světa. Měli mít na paměti, že povinnost péče o duše je nezprošťuje řádových slibů. Rovněž měli prokazovat povinnou úctu řádovým představeným a poslušnost jejich pravomocí (S1853/XII/2). Stejně tak měli i kooperátoři prokazovat úctu a poslušnost svým farářům jako synové a bez jejich rady se neměli opovážit jednat ve významnějších záležitostech (S1853/XIII/6). Naproti tomu faráři měli jít svým kooperátorům nejlepším příkladem ve smyslu kanonicko-morálního života. Měli opravovat jejich chyby jako otcové, a pokud to bylo nutné, jako přísní správci. Měli též bránit projevům extravagance pravdivým informováním představeného řádu (S1853/XIII/5).

Pěči o nemocné, kázání a katechezi ve farnosti Panny Marie Vítězné měli na starost dva kooperátoři (NV1819/8). Předtím měli dva bratři každý den střídavě navštěvovat nemocné na území maltéžské jurisdikce a utěšovat je, jak nejlépe dovedli (NV1740/8, NV1759/8). Pro všechny řádové farnosti platilo, že bratři povolání k nemocným měli bez meškání přijít ve dne i v noci a udělit potřebné svátosti (RV1746/8 a další). Nesměli však přitom zasahovat do světských záležitostí. Nemocné měli navštěvovat také bez pozvání a poskytovat duchovní útěchu těm, kteří byli blízko smrti (SD2/6, SD1809/9). Měli se hlavně starat, aby nikdo nezemřel jejich vinou bez udělení svátostí (SD1824/26, SD1841/25, 26, RV1871/18). Nemělo dojít ani k tomu, aby jejich vinou zemřel novorozenec nepokřtěný (RV1746/8, RV1871/18). Jistou prevencí v tomto ohledu zavádělo ojedinělé pravidlo z roku 1746, podle kterého měli profesové ve své farnosti vytipovat různé ženy, jako např. porodní báby, zbožné, pokročilého věku, vdovy, plánující si osvojit dítě apod. Těm pak měli vyložit význam svátostí křtu, instruovat je ohledně udělení této svátosti a zajistit, aby dotyčné složily přísahu věrnosti církvi (RV1746/11). Jedná se o jeden z mála pokynů, který se v následujících statutech již neobjevil. Dalším způsobem, jak se pokusit předcházet úmrtí farníků bez udělení potřebných svátostí bylo omezení pohybu řádových duchovních. Proto se farář ani kooperátor nesměli vzdalovat ze svého domu, pokud to nebylo v neodkladných záležitostech kostela nebo pokud by neměli písemné svolení představeného. Jednotlivá statuta se však lišila v tom, na jak dlouho mohli při splnění jedné ze zmíněných podmínek opustit své stanoviště. Nejčastěji se uvádělo, že to nesmělo být více jak na jeden den (RV1746/9, SD1824/27, SD1841/26, RV1871/19). Objevovaly se ale i dva dny (NV1819/16)⁶⁰ či dokonce čtyři dny (S1853/XIII/8). Kdo by toto porušil, měl ztratit na jeden rok ancienitu (NV1819/16).

Jako katecheti ve školách svěřených řádu měli bratři učit se vši péčí a zápalem jenom základy víry nezbytné pro řádné přijímání svátostí, ale též ctnosti, které je třeba si osvojit, a vytykat neřesti, kterým je třeba se vyhýbat (SD2/11, SD1809/14, SD4/15, SD1824/16). Měli též přikázáno chránit a utěšovat vdovy a sirotky, a to především radou a náklonností. Přitom jim a všem chudým měli poskytovat veškeré služby lásky (SD1/19 a další). Řádovým duchovním však bylo zakázáno chodit při křtu za kmotry (RV1746/14, SD1824/32, SD1841/31, RV1871/21). Mohli tak učinit jen v případě vyšší šlechty, avšak s povolením představených. Stejná pravidla pak platila také pro birmování (RV1746/14, RV1871/21).

O nedělích a svátcích při hojné účasti lidu se měli řádoví kaplani, i když nebyli povoláni, dostavit dle potřeby do zpovědnic, aby všem zájemcům o zpověď učinili zadost (RV1746/8 a další). Během ní se měli snažit zachovat pokoru, důstojnost, umírněnost a trpělivost, přičemž se měli vyvarovat prázdných otázek (RV1746/8,

60 Zde původně v konceptu uvedeno jen 24 hodin, což bylo ale v čistopisu opraveno na 48 hodin. Obojí je uloženo v KNA, Knih. Malt., sign. R 226.

RV1871/17). Vůči kajícím se měli chovat přátelsky a vlídně, aby pro ně nebyla zpověď zatěžující, ale naopak žádoucí (SD2/4, SD1809/7, SD4/11, SD1824/13).

Bez vědomí a příkazu představených nesměl administrátor měnit, propouštět nebo přijímat kaplany, stejně jako služebníky kostela. V případě nezbytné výměny o ní měl včas informovat představené (RV1746/10, SD1824/28, SD1841/27, RV1871/20). Všechny své služebníky měli zavázat ke katolicko-morálnímu životu. Neměli u nich strpět žádné prohřešky. Za jejich vykonané služby měli platit po každém čtvrtletí, o čemž měli učinit přesný a jasný záznam do dvojí knihy. Svoji domácí autoritu si měli nejlépe zachovat, když předcházeli sporům (S1853/XIII/4).

Protokoly, matriky a jiné kostelní a farní knihy měly být vedeny úpravně a záznamy do nich měli věrně a svědomitě zapisovat nikoliv místní učitelé ale administrátoři sami či jejich kaplani (RV1746/14, RV1871/24). Všechny požadavky měly být přesně sepsány a evidovány (SD1824/33, SD1841/32).

Velmi důležitou úlohu v maltézském řádu hrála správa majetku, což se samozřejmě projevilo rovněž ve statutech určených pro bratry působící mimo konvent. Ti byli povinni podle svého svědomí věrně spravovat svěřený majetek řádu, nic zbytečně nepromrhat a spokojit se s přiměřenou výživou. (Traktat/14). Příjmy ze svěřeného kostela bylo možné tedy použít na jídlo a umírněný oděv, ale také na úklid, výzdobu a opravu kostela nebo fary. Neměly se však používat k nicotným užitkům nebo dávat přátelům, pokud nebyli chudí. V takovém případě to však mělo být činěno s mírou (RV1746/7 a další). Bratři nesměli provádět žádné transakce s movitým či nemovitým majetkem kostelů a far (RV1746/13, SD1824/30, SD1841/29, RV1871/14). Pokud by tak i přesto učinili, měl být úkon neplatný (RV1746/13, RV1871/14). Bylo tím myšleno především uzavírání smluv nebo dočasných nájemních smluv, směňování či prodej pozemků, zařizování vstupů do farních a kostelních lesů za vyměřený poplatek, provádění vypořádání stávajících práv apod., pokud k tomu nebyl předchozí souhlas řádu. Trestem za porušení mělo být zbavení ancienity na tři roky a podle povahy přestupku také ztráta funkce (NV1819/11). Zakázáno bylo rovněž zadlužování, zatížení a zastavení řádového majetku. Dlužníci nesměli být povyšováni na beneficia. Legitimní dluhy měly být po smrti bratra věřitelům uhrazeny z movitého majetku zesnulého. Obchod, lichva a pronájem byly bez svolení řádu přísně zakázány (Traktat/14). Administrátoři měli dobře hospodařit jak v temporálních, tak ve spirituálních (RV1746/7, RV1871/15). Špatní hospodáři a rozhazovači majetku kostela měli být zbaveni beneficia (RV1746/7, SD1824/24, SD1841/23, RV1871/15). Poškozené kostely a fary měly být co nejrychleji opraveny (RV1746/14, RV1871/24). Se vši opatrností se měli vyhýbat všem sporům a hádkám narušujícím práva řádu a far. Pokud se tomu nešlo vyhnout, bylo třeba žádat představeného o radu, jak postupovat (RV1746/12, SD1824/29, SD1841/28, S1853/XIII/3, RV1871/22).

Správce a inspektor měli dbát, aby byl kostel bez závad, řádně vybavený, důstojně vyzdobený a obzvláště čistý. Vše bezbožné mělo být odstraněno. Liturgické vybavení kostela (nádoby, roucha, knihy, náčiní a ozdoby) mělo být důstojné,

čisté, zastoupené podle různosti barev a počtu celebrujících a porovnané podle předepsaného způsobu. Sakristie měla sousedit s kostelem, být pevná, dobře uzavřená a určena pro potřeby celebrujících. Liturgické vybavení v ní mělo být způsobně uchováváno bez zmatku na příslušných místech (S1853/III/1–3). Správci kostela měli každoročně vyhotovit inventáře všeho movitého i nemovitého majetku kostelů a far. Kromě toho měli vést účty a zpočátku rovněž zpovědní seznamy (RV1746/14, SD1824/31, SD1841/30, RV1871/23). Podle inventářů kostela, které měly být řádně udržovány, bylo třeba pečlivě každý měsíc provádět kontroly, aby mohla být provedena zlepšení (S1853/III/4, Traktat/5). Řádně vyhotovené duplikáty inventářů měly být spolu se stanovenými dokumenty posílány v předepsaných termínech do pražského konventu k uložení do archivu, aby mohla být zachována práva řádových far (S1853/V/3, Traktat/5). Právě práva, privilegia, exempce a zvyky řádu byli bratři povinni chránit. Z řádového majetku se nesmělo nic ztratit (RV1746/12, SD1824/29, SD1841/28, RV1871/22). Při předávání beneficium bylo třeba prověřit stav farního příslušenství a pečlivě ho zaznamenat do předávacího protokolu. Předáno mělo být též účetnictví kostela a ústavu pro pomoc chudým (Traktat/5).

Převor měl právo vizitovat beneficia nebo za sebe stanovit vikáře (Traktat/17). Všechny kanonické vizitace ustanovené v diecézích měly být přijímány všemi řádovými faráři s povinnou úctou a poslušností (S1853/V/1).

SLUŽBA BOHU

Jedním z hlavních úkolů maltézských kněží bylo šíření cti a Boží slávy prostřednictvím bohoslužeb, hodinek a zpěvu v chrámu (obr. 13).⁶¹ Proto se řada pravidel vztahovala k bohoslužbám, jejichž začátek o nedělích a svátcích měli bratři přizpůsobovat potřebám svých farníků, aby se ti, kteří žili daleko, stačili pohodlně vrátit domů (RV1746/8, SD1824/25, SD1841/24, RV1871/16). Oproti tomu ve všední dny měly být bohoslužby časné ráno, aby lidé nevyspávali a mohli pak pracovat (RV1746/8, RV1871/16). Celebrující měl přistoupit k oltáři s koncem posledního úderu zvonu, aby věřící dlouho nečekali. Příchod i odchod měl být vždy slavnostní, zároveň však pokorný a skromný (RV1746/8, SD1824/25, SD1841/24, RV1871/16). Bohoslužby měly být slouženy se zápalem, zbožností, srozumitelně (RV1746/8), ale také s nejvyšší oddaností ducha a slušností v převorem předepsaném čase (SD2/3, SD1809/6, SD4/10, SD1824/11, SD1841/11). Největší péče měla být přitom věnována každému slovu i úkonu. Od celebrujícího se též očekávala maximální pozornost a pokora mysli (S1853/II/1). U oltáře měl obětovat Bohu pouze jeden bratr. Teprve když skončila jedna mše, mohla začít další (SD1824/11). Každý den měla být v konventu pronášena mše za nemocné

61 Hamrsmíd, Josef: Matka Boží pod řetězem. Inquisice r. 1373 a visitace r. 1613. Sborník Historického kroužku 24, 1923, č. 1–2, s. 9.

Obr. 13 Evangelijní strana chóru v kostele Panny Marie pod řetězem při návštěvě velmistra Ludovica Chigi Albaniho v srpnu 1931. (NA, RM, inv. č. 2769)

a ohrožené na životě (SD1/7, SD4/10, RV1871/18). Bratři měli střídavě asistovat při slavnostní mši a nešporách (SD2/3, SD1809/6). Při všech úkonech a při správě svátostí měly být zachovány veškeré obřady předepsané církví a ustanovené v diecézi (S1853/II/2). Nikdo z řádových kaplanů se neměl zatěžovat velkým počtem mešních stipendií odporujícím církevním a synodálním zákonům. Každý z nich byl povinen vést řádnou mešní knihu, do které měl pravdivě zaznamenat datum předání stipendia a která se měla každý rok koncem prosince předat převorovi ke kontrole. Při nedodání mělo být vyžádáno zaslání poslem. Všechna mešní stipendia, která nebyla zapsána ve stipendijní knize a byla po smrti daného bratra nalezena, se při správě pozůstalosti nezohledňovala a zůstala na svědomí zemřelého (NV1819/13).

Své vlastní místo v části statut měly rovněž fundiční mše. Přijetí a potvrzení všech fundací mělo být ponecháno na uvážení velkopřevora a kostelního převora (NV1740/9, NV1759/9, NV1819/9). Později muselo být získáno ještě potvrzení zemské správy (NV1819/9). Všechny fundiční mše měli bratři svědomitě, pilně, řádně a zbožně sloužit v předepsaných dnech (NV1740/9, NV1759/9, NV1819/9, S1853/II/3), pokud tomu něco nebránilo (NV1740/9, NV1759/9). Tyto dny byly uvedeny v knize fundací (S1853/II/3). Převor musel každý týden písemně informovat bratry o tom, jak měly být prováděny fundiční mše v souladu s církevním řádem (NV1819/9). Seznam vykonaných fundičních mší měl být každý rok předkládán bratry převorovi ke kontrole (NV1819/9). V 18. století to bylo v konventu povinností sakristiána (NV1740/9, NV1759/9).

Oblíbený předmět všech sledovaných statut představovaly kanonické hodinky, díky čemuž je možné sledovat, jak k nim bylo maltézskými kněžskými přistupováno. Již obnovitel konventu František Tauffer jim věnoval velkou péči. Ve své závěti z 13. května 1736, kterou směl na základě zvláštního povolení magisteria pořídít, projevil v tomto ohledu své přání. Alespoň čtyři kaplani z poslušnosti, kteří by co nejlépe znali český jazyk, měli vytvořit chór, k němuž byli povinováni závazkem řádu. Případně, pokud by to bylo možné, měli v hojnější míře zachovávat již ustavený chór (Traktat/9). Do roku 1740 se však situace nezměnila. Taufferův plán se podařilo naplnit nejspíše až koncem 40. let 18. století.⁶² V každém případě se měly kanonické hodinky vykonávat zbožně a pomalu. Sedět se při nich mělo podle ancienity (NV1740/1, NV1759/1). Chór měli bratři pilně navštěvovat. Když na jedné straně pomalu ustávala recitace, na druhé měla začínat (SD2/2). Běžný chór se měl provádět podle obvyklého zvyku řeholních kanovníků. Při vyšších řádových a jiných svátcích se zpívalo *Te Deum*. Ti, kteří znali hudbu, mohli instruovat ty, kteří hudbu neznali. Při těchto festivitech měli být všichni oděni v rochetách a mozetách, v jiných situacích však bez nich. Turnus kanonických hodinek, který zahajoval *hebdomadarius*, začínal v létě v šest

62 KNA, Knih. Malt., sign. R 99, Liber munera indicans, quibus et ubi Sacerdotes equestris Ordinis Joannitarum fungebantur, 1709–1861, pag. 1–9.

hodin podvečer, respektive v zimě v pět, zpěvem matutin a laud pro následující den. Poté navázali druhý den ráno v šest, či v sedm primou, tercií, sextou a nonou. Cyklus pak uzavíral zpěv nešpor s kompletářem ve dvě hodiny odpoledne (NV1740/1, NV1759/1, SD1/5, 6, 10, 11, SD2/2). Ten, kdo se bez vážného důvodu a omluvy neúčastnil chóru, měl být poprvé převorem nebo podpřevorem bratrsky napomenut, podruhé přišel o svou porci vína a potřetí se již musel postít o chlebu a vodě. Při větší zpupnosti mohly být uloženy mnohem přísnější tresty (NV1740/1, NV1759/1, SD2/2).

Nejpozději počátkem 19. století začalo být provozování chórových kanonických hodinek pro konvent problematické. Kvůli pracovnímu vytížení nemohl být totiž obstarán potřebný počet bratrů k udržení chóru, aniž by byly ohroženy důležitější duchovní povinnosti. Proto převor František Wilhelm zavázal vysvěcené konventuály, aby se každý den náležitě modlili kanonické hodinky ve svém pokoji (NV1819/1, SD1824/10, S1853/II/4). I bratři jmenovaní do duchovní správy byli povinni stejně jako kněží v konventu zřetelně a zbožně recitovat kanonické hodinky podle rubrik římského breviáře a obyčeje řádu. Přitom měli zachovávat *propria* diecéze, ve které pobývali (SD4/9, 1824/10, SD1841/10, RV1871/7). Relativně krátce se ve statutech objevoval požadavek, aby tak činili nikoliv odděleně, ale společně v oratoři v době stanovené převorem (SD1824/10, SD1841/10). Zároveň s ukončením kanonických hodinek v chóru došlo k úpravě jejich cyklu, který se nově dělil pouze do dvou částí. V létě v šest hodin ráno a v zimě v sedm hodin byly sdružené matutinum, laudy, prima, terciie, sexta a nona. Na to se navazovalo až v šest hodin podvečer nešporami a kompletářem. Nově měl také podpřevor často a usilovně vizitovat konvent během plnění kanonických hodinek, a to i opakovaně. Přistížená provinilce měl poprvé pouze bratrsky napomenout, podruhé to měl oznámit převorovi a potřetí již uložit trest abstinence (NV1819/1, SD1824/10, SD1841/10). Je zřejmé, že odklon od chóru nebyl úplně v souladu s rádoými statuty. Toho si byli maltézští kněží bezpochyby vědomi. Ospravedlnit se to pokusil Antonín Sychrovský argumentací o existenci dvou typů kanonií. První kanonie sestávající z urozených členů, která již tehdy neexistovala, měla sídlit v hlavní rezidenci řádu. A právě pro ni byly povinné kanonické hodinky v chóru. Naproti tomu druhá kanonie je vykonávat nemusela, jelikož zajišťovala farní správu (S1853/II/6–7). Zanedlouho se ale Ferdinand Warter ve své příručce ke zmíněné povinnosti i přesto přihlásil s odvoláním na domácí řád z 5. července 1740 (Traktat/19).

Maltézští kněží používali římský breviář a misál (Traktat/19). Konvent Matky Boží pod řetězem si pro svoji potřebu až do poloviny 80. let 18. století sestavoval a nechal tisknout vlastní direktáře.⁶³ Následně již využívali obecné, respektive

63 Srov. Trnka, Pavel: Tištěné direktáře konventu Panny Marie pod řetězem. Příspěvek k bohemikálnímu melitensím 18. století. In: Bibliotheca Antiqua 2018. Sborník z 27. konference 28.–29. listopadu 2018. Olomouc. Olomouc – Praha 2018, s. 35–47.

diecézní, liturgické kalendáře (RV1871/7, Traktat/19). Zachovány měly být tedy svátky diecézí, ve kterých byli bratři ustanoveni do farního úřadu (S1853/II/5). Podle řádového propria a generálních statut byly ještě zvláštními svátky řádu všechny svátky Panny Marie (Nanebevzetí a Narození) a apoštolů, dále Nalezení sv. Kříže i jeho Povýšení a Stětí sv. Jana Křtitele. Stětí sv. Jana Křtitele byl svátek duplex druhé třídy s *Credem* vkládaným do mše. Na 5. listopadu připadal svátek sv. Zachariáše, otce sv. Jana Křtitele, slavený v obřadu duplex na základě svolení papeže Klementa XIII. (1693–1769) z roku 1761. Členové řádu měli dodržovat dvě votivní *officia*. První bylo sv. Kříže a sloužilo se vždy v pátek. Druhé *officium* bylo věnováno sv. Janu Křtiteli a sloužilo se vždy ve středu. To platilo rovněž v případě, že diecézní direktář určil na uvedené dny jiné votivní *officium* (RV1871/7, Traktat/19).

PORUŠOVÁNÍ ŘÁDOVÝCH PRAVIDEL

Při pročítání řádových statut je třeba mít na paměti, že se jedná o normativní pramen a podle toho k němu také přistupovat. Na jejich základě je možné si udělat dobrou představu o tom, jak měl vypadat život ideálního maltéžského kněze. Skuteční bratři však mívali k takovému ideálu daleko. Bylo však samozřejmě individuální, jak moc se mu kdo alespoň blížil. V každém případě k porušování statut docházelo po celé sledované období. Zmínky o tom lze nalézt např. v aktech z vizitací či případně ve spisech o různých sporech. Z 18. století je možné uvést dvě výrazná provinění. Prvního se dopustil klerik Karel Küfner (1734–1783), když se v roce 1758 vloupal do pokoje spolubratra, kde odcizil zejména finanční hotovost. Posléze se navíc ještě ukázalo, že v konventu ukradl také stříbrný talíř. Potrestán byl vězením, ze kterého byl propuštěn až v roce 1762. Druhého selhání se dopustil polní kaplan Josef Beer (nar. 1727), který za sedmileté války v roce 1761 dezertoval k nepříteli.⁶⁴

Pro nejmladší dobu, kdy už byla svoboda slova a vyznání, přibývá další pramen, který představují články v tisku. Ty informovaly o dění v konventu nebo na maltéžských farech v případě, že porušování řádových pravidel přesáhlo určitou míru. Když k tomu však došlo, znamenalo to výrazné poškození pověsti maltéžského konventu Matky Boží pod řetězem a maltéžských kněží vůbec. Pro účely komparace ideálního života s tím reálným, byť poněkud vychýleným, je možné uvést tři výrazné případy z prvních čtyř dekad 20. století, které ovlivnily tehdejší veřejné mínění. První z nich umožnil nahlédnout do dění na řádové faře v korutanském Pulstu koncem roku 1902, kde kaplan Tomáš Mašek (nar. 1872) nejprve vykradl spořicí knížku svého faráře Václava Strnada (1843–1912). Hrozcímu odhalení se pak snažil zabránit pokusem o vraždu otrávením okradeného.

64 Podrobněji o obou případech Trnka, P.: Maltéžský převor, s. 46–47.

Velmi nešťastné bylo pro konvent projednávání žaloby pro urážku na cti podané bratrem Josefem Zvěřinou (nar. 1879) na spolubratra Vojtěcha Hronka (1865–1929) před okresním soudem v Praze v květnu 1909. Třetí soubor novinových článků souvisí s vizitacemi konventu papežským vizitátorem Hilarinem Felde-rem uskutečněnými v červnu v letech 1933 a 1934.

V květnu 1903 byl zmíněný Mašek v Celovci odsouzen k 15 letům žaláře. Z řádu byl samozřejmě vyloučen. Samo soudní jednání přineslo několik zajímavých poznatků. Travič během svého pobytu v konventu nepožíval mezi spolubratry valné pověsti pro svoji podlézavou a lstivou povahu. Kromě toho byl před soudem charakterizován jako prolhaný, pochlebný, nečestný a popudlivý člověk. V Pulstu byl zpočátku velmi slušný. Teprve později vedl veselý život a půjčoval si peníze. Vedle toho šval farníky proti faráři a měl poměr s manželkou hostinského.⁶⁵ Často také chodil po pitce z hospody rovnou do kostela. Jednou byl k faráři brutální a potom, co mu ukradl spořitelni knížku, ho začal i urážet.⁶⁶

U druhé kauzy je zarážející, že se vůbec dostala k světskému soudu. Sám převor Josef Hamršmíd (1859–1939) prý prohlásil, že už s tím skandálem nechce nic mít a když se spolubratři nemohou smířit, tak ať se žalují a ať to tedy přijde do novin! V souvislosti se soudním líčením ze 14. dubna 1909 se tak na veřejnost dostaly některé informace o poměrech v konventu, které nikdy neměly proniknout ven. Ani zdaleka se však nejednalo jen o popisování urážek žalujícího Zvěřiny ze strany žalovaného Hronka, jejichž reprodukování by zde nebylo příliš účelné. Místo toho bude věnována pozornost jednotlivým dokladům o porušování výše uvedených řádových pravidel. Všechna tři pohanění se odehrála v refektáři. Poprvé k tomu došlo, když si při obědě či víně povídal Vojtěch Hronek o různých věcech s Václavem Brzákem (1862–1922). Podruhé opět při hovoru bratrů. Naposledy pak při obědě za přítomnosti převora, když se četly noviny a řešila se vražda jisté Magdy Novotné.⁶⁷ Všechny tyto tři situace naznačují, že bratři v refektáři při jídle rozhodně nenaslouchali duchovní četbě. Pokud se něco předčítalo, jednalo se o denní tisk. Mluvílo se rovněž o tom, že Brzák se Zvěřinou seděli jedno dopoledne ve vinárně na víně.⁶⁸ Z procesu jednoznačně vyplynulo, že vztahy mezi některými bratry musely být velice vyhrcoené a o bratrské lásce nemohla být ani řeč. Josef Zvěřina byl navíc v konventu velmi neoblíbený. V té době s ním probíhal v Římě kanonický proces, který nakonec skončil jeho vyloučením z řádu. Zvěřinovy konflikty se spolubratry byly různé. Jeho soused ho

65 Kaplan namíchal faráři do mešního vína jedu. *Národní listy* 43, č. 71 (13. 3. 1903), s. 3–4.

66 Kaplan chtěl otrávit faráře. *Lidové noviny* 11, č. 60 (14. 3. 1903), s. 4.

67 „Klásterní byt milný, život cnotný vznešený ...“ *Národní listy* 49, č. 103, večerní vydání (14. 4. 1909), s. 2; *Poměry v klášteře rytířského řádu Maltéžského*. *Právo lidu* 18, č. 104 (15. 4. 1909), s. 6; *Jak žijí kněží v klášteře Maltéžském*. *České slovo* 3, č. 86 (16. 4. 1909), s. 5.

68 „Klásterní byt milný, život cnotný vznešený ...“ *Národní listy* 49, č. 103, večerní vydání (14. 4. 1909), s. 2.

například ruřil hrou na piano. Jiný řlen konventu měl údajně za dveřmi svého pokoje stále připravený karabáč, aby s ním mohl neoblíbeného bratra spráskat.⁶⁹ Naproti tomu měl Zvěřina dle Hronkem zprostředkovaného vyjádření bývalého konventního sluhy všude chodit a všechno prohlížet. Měl si také vést zápisník s informacemi o jednotlivých bratrech, které měl předávat převorovi.⁷⁰ I Vojtěch Hronek se zdá být poměrně problematickou osobou, která se statuty příliš nevázala. Neustálým hlukem měl týrat konventního seniora Václava Váňu (1825–1914). Čtyři bratři, kterými byli vedle Zvěřiny a Váni ještě Bohumil Wakershauser (1861–1930) a František Doubrava (1861–1941), si na něho dokonce stěžovali u převora, že jim neustálými výstupy, nadávkami, urážkami a surovým vystupováním řinil řivot v konventu nesnesitelným. Jejich rady a napomenutí celou situaci ještě zhorřovaly. Svým chováním měl navíc pohorřovat jak dorost, tak služebnictvo. Dle všeho se Hronek uchýloval rovněž k vydírání. Bratru Janu Wolfovi (1857–1921) vyhrořoval, že pokud nebude u soudu mlčet, tak ho udá za urážku veličenstva. Údajně měl držet v řachu též samotného převora, kterému hrozil, že dá do novin všechny skandály, které se v konventu udály. Svého představeného měl také opakovaně slovně urážet. Situace v konventu měla být prý tak řpatná, že si někteří jeho řlenové v obavě o svůj řivot údajně opatřili ke své obraně revolvery a hlídací psy.⁷¹ Tuto informaci je však třeba brát spíše s rezervou. Díky této neřšťastné kauze lze tedy doložit, že docházelo k porušování řady řlánků statut, a to včetně těch nejzásadnějších.

U posledního řpřpadu souvisejícího se dvěma vizitacemi nepronikly detaily jednotlivých pochybení, jelikož takřka veřkerou pozornost na sebe soustředili v tomto ohledu problematičtější křiřovníci s řervenou hvězdou, které rovněž vizitoval zmíněný řřvýcarský kapucín. Tomu nejvíce vadilo, že nebyla dost řísná klauzura v konventu, do kterého měly řístup i řeny, a že kněži chodili v civilu. Výsledkem první návštěvy proto bylo zejména nařízení, aby byla pilněji dodržována řádová ustanovení, zostřena klauzura a povoleno vycházení pouze v klerikách.⁷² Druhá návštěva pak pro konvent znamenala nemilosrdné uzavření jeho noviciátu.⁷³ Dle vzpomínek posledního profesního kaplana Karla Viléma Horkého (1909–1992) byla tehdy Felderem zavedena opatření například v denním řádu ři v hospodaření s penězi týkající se řídělování kapesného. Zároveň

69 Poměry v klářiře řytířského řádu Maltézského. Právo řidu 18, ř. 104 (15. 4. 1909), s. 6.

70 „Klářierní byt milěný, řivot cnotný vzneřený ...“ Národní řlisty 49, ř. 103, veřerní vydání (14. 4. 1909), s. 2; Poměry v klářiře řytířského řádu Maltézského. Právo řidu 18, ř. 104 (15. 4. 1909), s. 6; Jak řijí kněži v klářiře Maltézském. řeské slovo 3, ř. 86 (16. 4. 1909), s. 5.

71 Jak řijí kněži v klářiře Maltézském. řeské slovo 3, ř. 86 (16. 4. 1909), s. 5.

72 Apořtolský visitátor v Praze. Národní řpolitika 51, ř. 170 (22. 6. 1933), s. 4 a Mach, Vlasta: Klářierní řpředpisy jsou proto, aby se obcházely. Volná myřlenka 24, ř. 32 (11. 8. 1933), s. 190.

73 Řytířský řád Maltézský v Praze řřed zruřením? řpres 7, ř. 131 (9. 6. 1934), s. 2 a –řř–: řřředověké kupčení. Modrá řrevue 3, ř. 17 (1. 11. 1934), s. 269–270.

byly zakázány ženské návštěvy v konventu.⁷⁴ Skutečnost, že vizitátor nakonec odsoudil maltézské profesní kněze k vyměření, naznačuje hluboce zakořeněné porušování řádových pravidel.

Prohřešky a selhání duchovních nejen z řad maltézských rytířů byly bedlivě monitorovány především antiklerikálním tiskem. Za zmínku v tomto ohledu stojí například poněkud kontroverzní titul *Kacířské epístoly*, který vycházel jednou za dva týdny mezi léty 1906 a 1910. Lze v něm dohledat některé zprávy, které se jinde nevyskytují. Jedná se především o tři příspěvky. V jednom je vedle již zmíněného pokusu o vraždu v Pulstu popsáno údajné vyštívání doktora teologie Františka Doubravy, spisovatele a žurnalisty, z konventu jeho spolubratry v roce 1906. Ten následně odešel do ciziny, stal se protestantem a oženil se. Vedle toho autor článku vyčítal maltézským duchovním nadměrnou konzumaci jídla, alkoholu a oddávání se hazardním hrám. Zároveň také naznačil, že v konkubinátu holdovali Venuši.⁷⁵ V jiném čísle je otištěna zpráva neznámého svědka, který sledoval v odpolední svatopustního týdnu roku 1908 v pivovarské restauraci u sv. Tomáše jednu z pravidelných sešlostí kleriků z premonstrátské kanonie na Strahově, z augustiniánského kláštera sv. Tomáše a z maltézského konventu Matky Boží pod řetězem. Ti intenzivně popíjeli pivo v zadním pokoji. Přitom zmíněný pozorovatel údajně vyslechl jejich hovor, nad kterým se pohoršoval. Při svých debatách měli pomlouvat kantory na teologické fakultě, prezentovat své úspěchy v domácích žrnicích, pitkách a kartách, vyprávět lechtivé anekdoty a zmiňovat se o pokrytectví a tajné marnotratnosti svých starších bratrů. V této souvislosti autor vyjmenoval prohřešky týkající se pýchy, mamonářství, nepotismu a smilstva. Během zábavy nechyběl ani zpěv sprostónárodních písní. Celé to pak mělo korunovat napodobování mše, kdy ji prý jeden z účastníků zpíval a druzí mu k tomu odpovídali.⁷⁶ Na jiný příspěvek z *Kacířských epístol* z konce roku 1907 je bezpochyby odkazováno v uvedeném článku *Českého slova* o soudním procesu v roce 1909, kde byl Vojtěch Hronek charakterizován jako „*alkoholická smutná minulost*“.⁷⁷ Byla tím jistě myšlena aféra z roku 1907, kdy se kaplan Vojtěch Hronek údajně zamiloval do jisté divadelní herečky, která jeho city po nějakou dobu opětovala a finančně ze vztahu profitovala. Zamilovaný Hronek utápěl svůj zármutek často v alkoholu, čímž značně pohoršoval farníky.⁷⁸ V létě měl s milenkou dokonce podniknout výlet do Bavor v přestrojení za cyklistu.⁷⁹ K informacím z bulvárního tisku je třeba přistupovat velmi kriticky. V každém

74 Pořízka, Jiří: *Maltézští rytíři v Čechách a na Moravě 1870–1998*. Olomouc 2002, s. 84.

75 Klášterní hyeny. *Kacířské epístoly* 1, č. 23 (12. 9. 1907), s. 3.

76 Bohapusté orgie mnichů a řeholníků. *Kacířské epístoly* 2, č. 17 (20. 5. 1908), s. 7.

77 Jak žijí kněží v klášteře Maltézském. *České slovo* 3, č. 86 (16. 4. 1909), s. 5.

78 Žanda: Pan kaplan a herečka. *Kacířské epístoly* 2, č. 5 (5. 12. 1907), s. 7–8. Vojtěch Hronek je zde uveden pouze iniciálami V. H.

79 *Kacířské epístoly* 2, č. 12 (11. 3. 1908), s. 7.

případě vypovídají o dobové atmosféře a o vnímání maltézských kněží a řádového dorostu u části veřejnosti. To nejlépe vystihují dvě věty v článku *Českého slova*: „V zasvěcených kruzích již dávno je dobře známo, že v Maltézském klášteře panuje úplný nábožensko-morální rozvrat. Vnitřní život klášterní spočívá v pitkách, karbanu a rozumí se, že členové řádu nejsou tvrdí, ani k druhému něžnějšímu pohlaví.“⁸⁰ Novinové články však většinou nebyly daleko od pravdy, což dokládají i dokumenty dochované v archivu bývalého konventu.⁸¹

ZÁVĚR

Maltézští duchovní se měli řídit vedle celořádových statut rovněž statuty vztahujícími se k pražskému konventu. Ta se dělila v zásadě do tří skupin podle toho, komu byla určena, na statuta pro bratry žijící v konventu, statuta pro bratry žijící na beneficiích a statuta pro novice a kleriky. Během doby se tyto tři druhy různě prolínaly. Ač byla jednotlivá pravidla vesměs poměrně stabilní, je možné sledovat jejich pozvolné přizpůsobování dobové situaci. To se projevilo zejména u kanonických hodinek, stravování či kompetencí některých konventních hodnostářů. Zastaralé články (např. zákaz nošení paruk) byly vypuštěny a dle dobové potřeby doplňovány nové (např. zákaz kouření). Zmíněná statuta nepokrývala veškerou problematiku řeholního života, ale zaměřovala se zejména na nejdůležitější oblasti. Jednalo se především o správu a fungování konventu, pastorační službu, duchovní péči, správu majetku, službu Bohu a samozřejmě chování členů konventu. Konventní statuta tak vůbec nereflektovala kupříkladu některé funkcionáře konventu. Všechny tři typy statut byly průběžně vydávány v rukopisné podobě. Jednotlivá vydání bývala více či méně pozměňována. Zvrat nastal přibližně v roce 1871, kdy došlo k vydání tištěného sborníku základních textů pro řádové duchovní obsahujícího také statuta pro dorost či bratry. Tímto krokem byla jejich podoba v zásadě zakonzervována až do zrušení řádu v roce 1950.

Řádová statuta bývala mnohdy porušována. Z častějších provinění lze zmínit činy odporující bratrské lásce, navštěvování hospod, nadměrnou konzumaci alkoholu, nevhodné kontakty s ženami či chození v civilním oblečení. Dokonce bylo možné setkat se s neposlušností a neúctou vůči představenému. Mezi provinilci se vyskytovali nejenom novicové a klerici, ale rovněž i profesní bratři. Nejednou porušoval pravidla též samotný převor, když nebyl schopen zjednat klid v konventu nebo zajistit počestnost jeho členů či když svolil k projednávání sporu bratrů před civilním soudem.

80 Jak žijí kněží v klášteře Maltézském. *České slovo* 3, č. 86 (16. 4. 1909), s. 5.

81 Např. NA, ŘM, inv. č. 1242, kart. 469, akta sporu maltézského řádu s Frá Zvěřinou 1906–1915.